

Miten vammaisten ihmisten oikeudet toteutuvat Suomessa?

Työelämä ja köyhyys –teematyöryhmän raportti 4.9.2019

Raportin kirjoittamiseen osallistuneet henkilöt ja heidän edustamansa järjestöt:

Elli Björkberg, Näkövammaisten liitto ry www.nkl.fi
Janne Fredriksson, Suomen Autismikirjon Yhdistys ry www.asy.fi
Mari Hakola, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry www.tukiliitto.fi
Börje Hanhikoski, Kuurojen liitto www.kuurojenliitto.fi
Vuokko Jantunen, Näkövammaisten liitto ry www.nkl.fi
Anne Mäki, Invalidiliitto ry www.invalidiliitto.fi
Matti Ojamo, Näkövammaisten liitto ry www.nkl.fi
Päivi Rissanen, Mielenterveyden keskusliitto www.mtkl.fi
Paula Salminen, Epilepsialiitto www.epilepsia.fi
Taru Tammi, Näkövammaisten liitto ry www.nkl.fi
Marju Teinikivi, Neuroliitto ry www.neuroliitto.fi
Ville Ukkola, Näkövammaisten liitto ry www.nkl.fi
Liisa-Maija Verainen, Lihastautiliitto ry www.lihastautiliitto.fi

VAMMAISFOORUMI ry – HANDIKAPPFORUM r

SISÄLLYS

Kokemus syrjinnästä on yleistä	1
Syrjintä työelämässä ja opiskelussa	1
Vammaisten ihmisten työsyryjintä jää piiloon	2
Syrjintä näkyy myös opiskelussa	5
Syrjintä vammaaryhmittäin tarkasteltuna opiskelussa ja työelämässä	8
Järjestöistä saatavaa tietoa vammaaryhmittäin	11
Mielenterveyskuntoutajat	
Kuulovammaiset ja viittomakieliset ihmiset	
Näkövammaiset ihmiset	
Kehitysvammaiset ihmiset	
Autismikirjon ihmiset	
Muut vammaaryhmät	
Syrjinnän kokemukset kohtuullisten mukautusten kohdalla työelämässä ja opiskelussa	14
Kohtuulliset mukautukset	14
SORA-lainsäädännön merkitys koulutukseen osallistumisessa	14
Vammaisfoorumin kyselyn tuloksia	15
Koulutukseen liittyvät mukautukset	15
Työelämään liittyvät mukautukset	16
Työpaikan mukautuksista erityisesti autismikirjon ihmisiä koskien	17
Valvonta	18
Pohdintaa ja kehitysajatuksia	18
Sosiaaliturvan ja työtulon yhteensovittamisesta	19
Byrokratia vie voimia	19
Kannustinloukut ylläpitävät köyhyyttä	19
Esimerkkilaskelma	20
Eläkkeisiinkin liittyy epätasa-arvoisuutta	20
Esimerkkinä autismin kirjon ihmiset	21
Parannusehdotuksia / lineaarinen malli	22
Työllistymisen tukipalvelut	22
Kehittämissuhteita	24
Esteellisyys ja saavutettavuus opiskelussa ja työelämässä	25
Oppilaitokset	25
Työpaikat	27
Parannettavaa	29
Yhdenvertaisuus työelämässä / työryhmän teesit	29
Vammaiset ja köyhyys	30
Esimerkkilaskelma	32
Vammaisfoorumin kyselyn avoimia vastauksia köyhyydestä	34

Kokemus syrjinnästä on yleistä

...vammainen on seurausta sellaisesta vuorovaikutuksesta vammaisten henkilöiden ja asenteista ja ympäristöstä johtuvien esteiden välillä, joka estää näiden henkilöiden täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa; (Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, johdanto e-kohta)

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on 10.6.2019 ollut Suomessa voimassa tasan kolme vuotta. Sopimus korostaa vammaisten ihmisten osallistumista, osallisuutta ja tasa-arvoa ja kieltää laajalaisesti syrjinnän. Suomi on sitoutunut sopimukseen, jossa tunnustetaan vammaisten henkilöiden oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden kanssa (artikla 27). Samoin sopimus turvaa kaikille vammaisille oikeuden koulutukseen ja osallistavan koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla syrjimättä ja yhdenvertaisin mahdollisuuksin vammattomien kanssa (artikla 24). Vielä sopimus turvaa vammaisille ihmisille ja heidän perheilleen oikeuden riittävään elintasoon (artikla 28).

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

Kuten Suomen valtion ensimmäisessä raportissa (kohta 380) todetaan, työlainsäädäntö ja työllistämistä edistävä lainsäädäntö kohtelee vammaista työnhakijaa ja työntekijää yhdenvertaisesti muiden kanssa.

<https://um.fi/documents/35732/0/CRPD%2C+Suomen+ensimm%C3%A4inen+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aika%28raportti%281%29.pdf/28a642e5-668d-1e46-a158-30c772625dfb?t=1565958161181>

Vammaisfoorumin kysely kuitenkin kertoo, että ympäristössämme on edelleen asenteita ja mekanismeja, jotka estävät yhdenvertaista osallistumista ja syrjäyttävät vammaisia ihmisiä työelämän ja kouluttautumisen ulkopuolelle.

Työsuojeluviranomainen (aluehallintovirastojen työsuojeluvastualueet) valvoo syrjinnän kieltoa työelämässä. Työryhmä selvitti vuosina 2017 ja 2018 viranomaisessa vireille tulevien valvontapyyntöjen määrän, se oli noin 200 / vuosi. Vuonna 2017 näistä vain 6 koski syrjintää vammaisuuden perusteella ja vuoden 2018 valvontapyyntöistä vain 3 koski syrjintää vammaisuuden perusteella. Lähes kaikki (7 / 9) tapauksista tuli vireille Etelä-Suomen aluehallintovirastossa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta käsittelee syrjintään ja kohtuullisiin mukautuksiin liittyviä hakemuksia, muutoin kuin työsyrynnän osalta (muun muassa viranomaiset, palveluiden ja hyödykkeiden tarjoajat, koulutuksen järjestäjät) ja lautakunnassa vireille tulleissa asioissa vammaisuus on yleisin syrjintäperuste. Vuonna 2016 yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan vireille laitetuista asioista 16 kappaletta 36:sta koski syrjintää vammaisuuden perusteella. Vuonna 2017 vammaisuuteen perustuvia juttuja tuli vireille 24 (kaikki vireille tulleet jutut yhteensä 70).

Miksi sitten syrjintätapauksia ei tule työsuojeluviranomaisen tietoon, vaikka kokemus syrjinnästä on tämänkin kyselyn mukaan yleistä. Yhtenä tekijänä voi olla se, että työsyryntää on vaikea näyttää toteen muissa kuin ilmiselvissä tapauksissa. Vuonna 2017 vireille tulleissa tapauksissa, joissa vammaisuus oli ilmoitettu syrjintäperusteeksi, ei yhdessäkään katsottu työnantajan toimineen syrjintäkiellon vastaisesti.

Vireille tulevien juttujen vähäisyyden taustalla saattaa olla se, että vammaisen työnhakija/työntekijä itsekään ei välttämättä ole tietoinen oikeuksistaan ja mahdollisuuksistaan vaikuttaa. Prosessin käynnistäminen voi tuntua raskaalta ja se vaatii voimavaroja. Liian monessa tapauksessa ihminen jää pohtimaan syrjinnän kokemuksiin yksin.

Työryhmä pitää nykyistä oikeussuojakeinoa heikkona. Toimivallan raja-alue työlämäsyrjinnän osalta aluehallintovirastoille on keinotekoinen ja Suomesta puuttuu toimiva matalankynnyksen toimielin työsyryntäasioissa. Pidämme myös puutteena sitä, että yhdenvertaisuuslaki sisältää työnantajan selvitysvelvollisuuden vain kohtuullisiin mukautuksiin liittyen, ei muuten työelämään liittyvässä syrjinnässä.

Aluehallintoviranomaiset eivät myöskään julkaise oma-aloitteisesti antamia ratkaisuja samalla tavalla kuin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta. Ratkaisujen julkaisu ja niistä tiedottaminen voisi lisätä yhteydenottojen määrää ja liittyisi olennaisesti YK vammaisyleissopimuksen 8 artiklaan (tietoisuuden lisääminen).

Syrjintä työelämässä ja opiskelussa

Vammaisten ihmisten työsyryntä jää piiloon

Syrjintä on ihmisten eriarvoista kohtelua jollakin yhdenvertaisuuslaissa, tasa-arvolaissa, perustuslaissa tai työ sopimuslaissa kielletyllä syrjintäperusteella. Työsyrynnässä on kyse tilanteesta, jossa työnantaja syrjii työnhakijaa tai työntekijää hänen henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa, taustaansa tai yksityiselämäänsä liittyvien seikkojen vuoksi. Työsyryntää voi ilmetä jo rekrytointivaiheessa, työsuhteen aikana ja työsuhteen päättämistilanteissa. Työnantaja voi myös syyllistyä syrjintään jo ennen työhönottoa valintakriteerien asettamisessa tai työpaikkailmoituksissa. (ks. esim.

<https://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/yhdenvertaisuus/syrjinta>)

Vammaisilla ihmisillä on periaatteessa vahva lakiin perustuva suoja syrjintää ja muuta asiatonta kohtelua vastaan, mutta Vammaisfoorumin kyselyn perusteella työelämän yhdenvertaisuuteen on vielä matkaa.

Työllisten osuuden vähäisyys kyselyyn vastaajissa kertoo työllistymisen haasteista jo sinänsä. Vastaajista lähes puolet on eläkkeellä. Työssä on vain 15,3 % vastaajista. (Ks. perusraportti taulukko 4). Taulukossa työssäoleviin on luettu palkkatyössä olevat sekä yrittäjät ja eläkeläisiin kokoaikaisella eläkkeellä olevat vastaajat.

Vammaisfoorumin kyselyssä kartoitettiin koettua syrjintää työssä ja opiskelussa, niihin pääsyssä sekä henkilökohtaisissa mukautuksissa työssä ja opinnoissa ajalla kesäkuu 2016 - kesäkuu 2018. Kohtuullisia mukautuksia käsitellään tässä raportissa jäljempänä (ks. s. 14)

Kyselyyn vastanneista vammaisista ihmisistä noin 70 % oli valinnut vaihtoehdon "ei koske minua", tarkoittaen etteivät he olleet viimeisen kahden vuoden aikana olleet työelämässä tai hakeneet töitä (ks. perusraportti taulukko 14 kohta). Kun ei koske minua -vaihtoehdon valinneet poistettiin vastanneista, saatiin tulos jonka mukaan kyselyyn vastanneista vammaisista ihmisistä lähes puolet on kokenut syrjintää työelämässä (47 %). Työelämää pääsyssä tai työnhaussa on kokenut syrjintää peräti 56,7 %. (Ks. taulukko alla)

Syrjinnän kokeminen: Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana seuraavissa?

Vastausvaihtoehtona myös ei koske minua -vaihtoehto, tämän valinneet eivät sisälly tähän taulukkoon.

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana seuraavissa?	En	Kyllä	Yhteensä
Työelämää pääsyssä tai työnhaussa	181 43.3 %	237 56.7 %	418 100 %
Työelämässä muuten	249 53.0 %	221 47.0 %	470 100 %

Avoimissa vastauksissa nousi voimakkaasti esiin rekrytointisyrjintä. Avoimet vastaukset myös vahvistavat käsitystä, että positiivista erityiskohtelua työnhaussa käytetään ani harvoin.

Jos olen työhaastattelussa kertonut vammastani, työpaikalle on voinut sanoa samantien Goodbye!

Kuorouden takia kutsuja haastatteluihin ei tullut. Piti poistaa se tieto ja pääsin haastatteluihin.

Vammaisen työpaikan saanti on kiven takana. Palkkasivat vain jos saivat tukia. Koulutuksen avulla ja sinnikkäällä yrittämisellä pääsin ensin hanttihommiin ja siitä ammattia vastaavaan tehtävään samassa työpaikassa.

Työpaikat eivät huoli autistia, koska olettavat olevan vaivalloista.

Mikäli olen joutunut avaamaan taustaani, on kykyjäni suoriutua työstä arvioitu, mikä on voinut johtaa tilanteeseen, missä minua ei ole palkattu tai palkkaustani on arvioitu. En mielelläni kerro aivovammastani, koska pelkään syrjäytyväni työelämästä, vaikka monesti koenkin, että asia olisi tärkeä nostaa esille, jotta ennakoluulot hälvenisivät.

Minua ei ole huollittu esim. kesätöihin koska olen lyhytkasvuinen vaikka olen kertonut että pystyn toimimaan normaalisti

Työhaastatteluissa olen rehellisesti kertonut aivoinfarktista ja toispuoleisesta halvautumisesta, koska ihmiset näkee kun kävelen huonosti. En ole saanut töitä vaikka olen ollut pätevä, kykenevä ja halukas töihin.

Olen käytännössä työelämän ulkopuolella erinomaisilla arvosanoilla.

Liikuntarajoitteisuus oli suurin haaste työhaastattelussa haastattelijalle päästä yli. Työkokemus, koulutustaso tai muu eivät merkinneet mitään. Haastattelu aika meni siihen, että minulta kysyttiin pyörätuoliin liittyviä juttuja ja haluttiin varmistella, että pystynkö tekemään puhelinhaastatteluja ja kuinka paljon joudun olemaan sairauspäivärahalla.

Työnhaussa syrjintä on rajamaastoa. Kävin useissa työhaastatteluissa ja kaikissa päädyttiin valitsemaan toinen henkilö. En kuitenkaan voi selvittää saati todistaa oliko vammani vaikuttanut valintapäätökseen vai ei.

Kun työhaastattelussa tai haastattelua sopiessa liikuntavammani on tullut ilmi, on minut syrjäytetty hakuprosessissa.

Ihmisillä on ennakkokäsityksiä nyt yleisesti vammaisuudesta "tolla on vamma toi ei pysty"

En saanut yhtä työpaikkaa liikuntavammani johtuen. Haastattelijalla oli tietoinen vammastani, halusi silti kutsua haastatteluun. Lopputuloksena hän päätyi kysymään kauanko olen ollut pyörätuolissa ja miten kuljen töihin. En saanut paikkaa, koska hänen mukaansa en "tilanteeni vuoksi" pysty suoriutumaan niissä tehtävissä missä pitäisi.

Valmistuin ammattiin ja yritin päästä harjoittelemaan alan firmoihin, mutta mikään firma ei ottanut minua johtuen vammaisuudestani. Firmat perustelivat asiaa vedoten terveyteeni. Olisin ollut valmis tekemään töitä ilman palkkaa.

Olen ollut työharjoittelussa mutta en ole saanut tarpeeksi työhönvalmennusta enkä siten työpaikkaa.

Osynligt handikapp intresserar ej arbetsgivaren i detta stressade samhälle

Jag upplever att jag vid flera tillfällen inte blivit vald till någon befattning p.g.a mitt rörelsehinder. Att påvisa detta är ändå svårt då den presumtiva arbetsgivaren nog kan hitta på andra skäl till varför jag inte blivit vald.

Fick höra att om jag var en av de 50 sökande till en tjänst, hade jag aldrig haft en chans pga mitt handikapp.

Jag få inte arbetslivet måste vara utan jobb.. JAG VILL JOBB JOBB JOBB.

Avoimista vastauksista ilmenee, että ongelmat johtuvat usein työyhteisöjen ja työnantajien ennakkoluuloista. Myös uralla eteneminen koetaan vammaa takia vaikeaksi / mahdottomaksi. Vammaiset työntekijät saattavat myös jäädä työyhteisön ulkopuolelle vammastaan johtuen.

Vähättelyä ja epäluuloa pärjäämisestä.

Työelämässä koen syrjintää joka päivä.

Palkkaus ei ole sama kuin ns. terveellä.

Ei huolita töihin. Minulle ei työssä annettu ammattitaitoani vastaavia tehtäviä, ei otettu kunnolla mukaan työporukkaan..

Työpaikallani minut jätetään täysin huomiotta. Minua ei tervehditä työyhteisössäni. En ole myöskään saanut mitään koulutusta enää vuosiin. Minulle ei pidetä muiden työntekijöiden tapaan kehityskeskusteluja eikä kutsuta kokouksiin, joissa käsitellään minunkin työtäni koskevia asioita.

Vaikeaa saada työtila sellaiseksi että siellä voi rauhassa työskennellä. On esitetty kotona työskentelyä ja vähättely ongelmaa.

Koulutusta ei ole järjestetty etänä työpisteeseeni muiden osallistuessa koulutukseen.

Minulle ei ole myönnetty ansaitsemaani palkankorotusta, vaikka olen töissä ylittänyt itseni, ollut joustava ja ottanut lisätöitä vastaan. Korotukseni on evätty viittaamalla vuosia vanhaan sairaslomaani sekä perustellen "ettei ole tarpeeksi pitkäaikaista näyttöä". Olen kokenut tämän syrjiväksi, kun olen sairauksistani huolimatta tehnyt työtäni erittäin hyvin.

Olen vakituisessa palkkatyössä. Vammani takia minun on määritelty olevan 75-prosenttisesti työkykyinen. Palkkani on tämän takia 75% TES:in mukaisesta palkasta, vaikka työaikani on 100%.

Minut on irtisanottu töistä ja on sanottu että "meillä töissä on vain terveitä 8 tuntia jaksavia työntekijöitä".

Epäasiallisia puheita, vihjauksia että en selviä työstä, vaikka työpanokseni on 120%

Työsyrjintä ilmenee selvemmin esimerkiksi koko työyhteisöä koskevilla retkillä. Usein ns. työhyvinvointipäivät järjestetään esteellisissä paikoissa ja kuljetukset ovat esteellisiä. En usko, että kyse on tahallisesta syrjinnästä, vaan puhtaasta ajattelemattomuudesta. Ei tulla ajatelleeksi, että suurimmalla osalle virkistymispäivä, voi joillekin todellinen "survival game". Tässä on osaltaan kyse myös lainsäädännöstä ja sen tulkinnasta vammaispalvelut eivät myönnä kuljetuspalveluja työyhteisöpäivään, koska kyse ei ole matkasta työpaikan ja kodin välillä, vaan katsovat, että työnantajan tulisi kustantaa tällaiset matkat.

Ammatit täytyisi muokata niin että vammaisilla olisi mahdollisuus tehdä työtehtäviä omalla tavalla. Esim. Koneet ja työtasot yksilöllisiä/säädettäviä. Koneiden ja laitteiden automatisointi tai tietokoneilla ohjattaviksi.

Kyseenalaistettiin ammattitaitoani, koska olen näkövammainen.

Har inte kunnat delta i möten och utbildningstillfällen pga brist på tolk, har även deltagit i möten men inte kunnat fungera som arbetstagare och helt ta del av information då tolk inte fanns på plats.

Att inte få ett "vanligt jobb" med lön utan bara ett utlokaliserat jobb som görs för en liten dagpeng

Trepartsmöte där man pga sjukdom ifrågasatte min sjukdom och sjukfrånvaro. Trots att det i firman finns personer som varit sjukskriven mer och längre än mig. Man gick riktigt hårt åt mig så jag skulle knäckas.

Jag känner att min arbetsförmåga borde kartläggas bättre och inte förvänta att jag klarar av precis allt. Det känns tungt ibland.

Vammaisfoorumin kyselyn muissakin avovastauksissa kun varsinaista työelämäsyrrjintää koskien näkyi vammaisten ihmisten kokemus siitä, että yhteiskunnassa heitä pidetään rasitteena ja kulueränä, ei osana yhteiskuntaa ihmisenä, joka kouluttautuu, työllistyy ja tuottaa yhteiskunnalle hyötyä ja verotuloja. Vammaisille ihmisille tulisi mahdollistaa toimiminen yhteiskunnan tuottavana yksilönä ja oikeastaan myös vaatia sitä. Mitä enemmän vammaiset näkyvät työpaikoilla ja yhteiskunnassa ns. normaalitoimijoina, sitä helpommin asenteet muuttuvat positiivisimmiksi.

Tuntuu että meistä on tehty ihmisryhmä joka vain kuluttaa eikä tuota ja meiltä säästetään kaikesta mahdollisesta ja normaalin elämän viettäminen alkaa olla vaikeaa.

Ennakkoluuloja on edelleen paljon ja oletetaan, etteivät vammaiset elä normaalia elämää; eivät harrasta tai käy työssä.

Vammaiset koetaan vain kulueränä nykypäivänä, ei tunnu että olisimme tasa-arvoisia ihmisiä muiden kanssa. Vammaisia pitäisi kohdella aivan kuten muitakin ihmisiä, tuntuu pahalta tämä eriarvoisuus.

Olennaista olisi syrjinnän tunnistaminen sekä vammaisuuteen liittyvän tietoisuuden lisääminen (CRPD artikla 8) ja tässä on paljon tehtävää Suomessa. Asenteet muuttuisivat jo sillä, että vammaisia ihmisiä olisi työelämässä ja työpaikoilla. Työnantajia tulisi myös kannustaa positiiviseen erityiskohteluun ja rekrytointisyrjintään puuttumista tulisi helpottaa.

Syrjintä näkyy myös opiskelussa

Kyselyn perusteella opiskelussa koetaan syrjintää vähemmän verrattuna työelämään, mutta ongelma on silti merkittävä. Koulutukseen pääsyssä syrjintää on kokenut 31 % ja koulutuksessa muuten 47 % (Ks. perusraportin taulukko 14 ja taulukko alla, josta poistettu ei koske minua vaihtoehdon valinneet vastaajat.)

Syrjinnän kokeminen: Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana seuraavissa?

Vastausvaihtoehtona myös ei koske minua -vaihtoehto, tämän valinneet eivät sisälly tähän taulukkoon.

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana seuraavissa?	En	Kyllä	Yhteensä
Koulutukseen pääsyssä	256 69.0 %	115 31.0 %	371 100 %
Koulutuksessa muuten	262 62.7 %	156 37.3 %	418 100 %

Erityisoppilaitoksessa sanottiin, että vaikutan siltä, etten sovi opiskeluun. Tarkemmin ei haluttu kertoa, vaikka pyydettiin. Päivätoimintapaikassani on opiskelutaitojen valmennusta, mutta en saa sitä. Haluaisin opiskella tai ainakin oppia lisää.

Oppilaitoksessani johto ei ymmärrä näkövammaani. En voinut osallistua ryhmätyöhön, sain sitten yksilötehtävän, joten siltä osin mukautus toimi, mutta koen, että tehtävän ideana oli tehdä se ryhmässä ja saada siitä moniammatillinen kokemus.

Halusin päästä opiskelemaan hierojaksi, mutta näkövammaani vuoksi minulle suositeltiin opiskelupaikkaa koulussa, joka erityisesti näkövammaisille. Olisin halunnut "tavalliseen" kouluun, koska se olisi ollut lähellä asuinpaikkaani.

Monivammainen vaikea pääse opiskelu. Kela ei suostu!

En tullut valituksi vaikka osaamisessa ei ollut vikaa. Liikuntavammani näkyvyys oli vaan liikaa. Koulu ei halunnut muuttaa mitään opiskelujärjestelyjä, joten jäi se koulutus niin kuin ihan alussa jo mahdottomaksi.

Minulta on evätty henkilökohtainen apu kansainväliseen Nordlys-vaihtoon ulkomaille. Vaihto-opiskelu oli suunniteltu ja minut vaihtoon hyväksytty.

Itse koen, että vaikka itselläni olisi kova halu ja tahtotila opiskella muusikoksi, niin jotenkin tuntuu, että on hirveän hankalaa päästä mihinkään opiskelemaan. Jotenkin koen, että olen jatkuvassa ristiriidassa muiden asettamien vaatimusten suhteen, suhteutettuna omaan tietotaito-osaamiseen.

Minulta olisi pitänyt kysyä minne voin mennä harjoitteluun. Pääsin valitsemaan myöhemmin kuin muut jolloin joudun menemään kauas, ja tästä tuli ongelmia sossujen kanssa. Nyt autolliset terveet luokkakaverit ovat lähellä, kun he olisivat ihan hyvin voineet mennä kauaskin, kun taas minulle se on vaikeaa. Vastuuopettaja voivotteli pyörätuoliani ja vammaani. Ihmetteli miten voin muka työskennellä ja teki vammastani numeron. En kerro työhaussa vammastani ennen haastattelua, koska uskon että minut diskataan heti jos kerron.

Om jag vill ha stöd för min skolgång måste någon annan bestämma om utbildningen kan anses lämplig. Detta bestäms utifrån den bestämmande expertens egna kunskap, vad jag anser, tycker eller har allmän åsikt om frågas inte, är aldrig i kontakt med den som beslutar, har aldrig blivit frågade heller om åsikt. Jag är ett nummer på ett papper som skall avfärdas

så snabbt som möjligt utan att det beslutande organet överhuvudtaget träffat mig, pratat med mig eller hörts skriftligt.

Skolan kan inte ge den pedagogiska undervisning som jag behöver. Jag har inte kunnat tillgodogöra mig undervisningen även då jag gick i en specialklass och hade anpassad undervisning. I högstadiet togs alla anpassningar bort då de märkte att jag hade resurser till det. Allt detta har medfört onödigt mycket stress under min högstadietid men självklart är jag glad för att ha gjort så stora framsteg. Efter högstadiet finns dock inget för mig.

Vammaiset opiskelijat kokevat käytännön haasteita ja jopa esteitä opiskelussa liittyen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen (ks. tarkemmin jäljempänä s. 25) mutta myös liittyen palvelujen (mm. vammaispalvelut) joustamattomuuteen ja ongelmiin palvelujen saatavuudessa.

En saanut koulumatkatukea opiskellessani vpl-matkojen vuoksi ja oli vaikeaa löytää esteetön työharjoittelupaikka ja missä olisi hyvä asenne minua kohtaan.

En saanut kuljetusta koululle, eli opiskelumatkoja ei myönnetty.

Sähköliherkän on mahdotonta opiskella ilman avustajaa, sillä kaikki opiskelu vaatii tietokoneen käyttöä. Opintoni ovat tällä hetkellä kesken tästä syystä.

Opiskelutulkki yritettiin evätä ja opiskelu keskeyttää. Koulutehtäviä ja opetusta olisi pitänyt yksilöllistää enemmän.

Verkkokurssin videomateriaalit olivat esteellisiä, eli ei tekstitettyjä, jolloin en voi katsoa niitä joustavasti milloin vain itselleni sopii. Joudun tilaamaan viittomakielen tulkkauksen erikseen joka kerralla, kun opiskelen itsenäisesti, ja joskus on sattunut ettei tulkkausta ole ollut saatavilla toivomaani ajankohtaan.

Oikeuteni opiskelussa avustajaan evättiin siltä ajalta kun asun tilapäishoidossa, tilapäishoitoa on 1 vko / kk. Valitukseni käsittelyn ajan eli melkein vuoden ajan, en voinut opiskella asuessani tilapäishoidossa.

Vammaisjärjestöillä on neuvontatyönsä kautta kertynyt paljon tietoa siitä, miten syrjintä ilmenee jo palvelujärjestelmän rakenteissa. Tämä rakenteellinen syrjintä on usein tai lähes aina näkymätöntä. Monella segregaatoin polku alkaa jo koulussa ja opinnoissa johtaen suuriin ongelmiin työllistymisessä, vaikka osaamista ja motivaatiota olisikin.

Rakenteellinen syrjintä näkyy esimerkiksi opinto-ohjauksessa, kun vammaisia ihmisiä ohjataan vain tiettyihin ammatteihin kapealla sektorilla. SORA-lainsäädännön ahtaat tulkinnot ovat rajoittaneet koulutukseen hakeutumista. Ammatillinen kuntoutus tukee kouluttautumaan vain yhteen ammattiin. Jos valinta ei ollutkaan sopiva ja/tai työllistymisen näkymät alalla heikkenevät, uudelleen kouluttautumiseen ei ole mahdollisuuksia. Koulutuksen ongelmana ovat myös ammattioppilaitosten niukat resurssit, mikä näkyy mm. mukautusten ja opintojen tukemisen puutteena. Työharjoittelukin voi jäädä kapea-alaiseksi, kun harjoittelupaikkoja on kyllä tarjolla vammaisjärjestöissä mutta muille työpaikoille ohjaaminen/ohjautuminen jää vähäiseksi.

Syrjintä vammaryhmittäin tarkasteltuna opiskelussa ja työelämässä

Perusraportin taulukot 45a, 45c, 46a ja 46c sisältävät vammaryhmittäiset jakaumat liittyen kysymyksiin syrjintäkokemuksista koulutukseen ja työelämään pääsyssä ja koulutuksessa sekä työelämässä muuten (ks. kohtuullisten mukautusten osalta jäljempänä s. 15). Näissä taulukoissa on mukana myös "ei koske minua" -vaihtoehdon valinneet. Alla tekstissä viitataan vammakohtaisiin jakaumiin, joista on poistettu "ei koske minua" -vaihtoehtoin valinneet vastaajat. Ks. taulukot alla.

Koulutukseen pääsyssä syrjintää ovat kokeneet eniten ne, joilla on neuropsykiatrinen häiriö (41,4 %), sekä kehitysvammaiset ihmiset (34,5 %) ja viittomakieliset ihmiset (33,3 %). Samat vastaajaryhmät nousevat esiin myös, kun kysytään syrjintää koulutuksessa muuten.

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty koulutukseen pääsyssä? Ei koske minua -vaihtoehdon valinneet ei sisälly	En	Kyllä	Yhteensä
Aistivamma	33 73.3 %	12 26.7 %	45 100 %
Muu vamma	28 58.3 %	20 41.7 %	48 100 %
Fyysinen vamma	88 77.2 %	26 22.8 %	114 100 %
Neuropsykiatrinen häiriö	34 58.6 %	24 41.4 %	58 100 %
Kognitiivinen vamma	23 76.7 %	7 23.3 %	30 100 %
Kehitysvamma	38 65.5 %	20 34.5 %	58 100 %
Viittomakieli	12 66.7 %	6 33.3 %	18 100 %

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty koulutuksessa muuten? Ei koske minua -vaihtoehdon valinneet ei sisälly	En	Kyllä	Yhteensä
Aistivamma	32 72.7 %	12 27.3 %	44 100 %
Muu vamma	26 49.1 %	27 50.9 %	53 100 %
Fyysinen vamma	99 72.3 %	38 27.7 %	137 100 %
Neuropsykiatrinen häiriö	34 52.3 %	31 47.7 %	65 100 %
Kognitiivinen vamma	23 76.7 %	7 23.3 %	30 100 %
Kehitysvamma	34 50.7 %	33 49.3 %	67 100 %
Viittomakieli	14 63.6 %	8 36.4 %	22 100 %

Työelämään pääsyssä syrjintää ovat kokeneet eniten viittomakieliset ihmiset (69 %) ja ihmiset, joilla on aistivamma (64 %) tai neuropsykiatrinen häiriö (62 %). Yli puolet kyselyyn vastanneista aistivammaisista ihmisistä (54,7 %) ja viittomakielisistä ihmisistä (53,6 %) on kokenut syrjintää työelämässä (Taulukko 46c)

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana työelämään pääsyssä tai työnhaussa? Vastausvaihtoehtona myös ei koske minua -vaihtoehto, tämän valinneet eivät sisälly tähän taulukkoon.	En	Kyllä	Yhteensä
Aistivamma	18 36.0 %	32 64.0 %	50 100 %
Muu vamma	22 37.3 %	37 62.7 %	59 100 %
Fyysinen vamma	71 50.0 %	71 50.0 %	142 100 %

Neuropsykiatrinen häiriö	19 38.0 %	31 62.0 %	50 100 %
Kognitiivinen vamma	13 40.6 %	19 59.4 %	32 100 %
Kehitysvamma	29 51.8 %	27 48.2 %	56 100 %
Viittomakieli	9 31.0 %	20 69.0 %	29 100 %

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty työelämässä muuten? Vastausvaihtoehtona myös ei koske minua -vaihtoehto, tämän valinneet eivät sisälly tähän taulukkoon.	En	Kyllä	Yhteensä
Aistivamma	29 45.3 %	35 54.7 %	64 100 %
Muu vamma	23 30.3 %	53 69.7 %	76 100 %
Fyysinen vamma	104 65.8 %	54 34.2 %	158 100 %
Neuropsykiatrinen häiriö	26 55.3 %	21 44.7 %	47 100 %
Kognitiivinen vamma	17 50.0 %	17 50.0 %	34 100 %
Kehitysvamma	37 58.7 %	26 41.3 %	63 100 %
Viittomakieli	13 46.4 %	15 53.6 %	28 100 %

Järjestöistä saatavaa tietoa vamma ryhmittäin

Syrjintä tarkoittaa usein eri asioita eri vamma ryhmillä. Lähtökohtana tulee olla, että jokaisen vammaisen ihmisen asiassa niin työpaikalla kuin oppilaitoksessakin yksilölähtöinen ajattelutapa ja moninaisten keinojen valikoima. Usein yhdenvertaisuuteen riittää jo pieni muutos, joka olisi toteutettavissa pienillä kustannuksilla tai jopa ilman ylimääräisiä kustannuksia. Asenteiden korjaaminen on täysin ilmaista! Kyselystä tehtyyn perusraporttiin sisältyy kaikista kysymyksistä vammaluokittaiset jakaumat. Tässä raportissa on nostettu esille joitakin vamma ryhmiä lähinnä sen mukaan, mitä tietoja teematyöryhmä on ryhmän työhön osallistuneilta henkilöiltä / järjestöiltä saanut. Vammakohtaisen tarkastelun ei ole tarkoituksaan olla kaikkia vamma ryhmiä kattava. Vammaisfoorumin jäsenjärjestöistä löytyy paljon tietoa, jota ei ole mahdollista esittää tässä raportissa kattavasti.

Mielenterveyskuntoutajat

Nuorten ja nuorten aikuisten vakavat mielenterveysongelmat ovat yhteydessä työttömyyteen ja alhaisiin tuloihin aikuisuudessa. Vuonna 2019 julkaistun tutkimuksen mukaan 15-25-vuotiaana vakaviin mielenterveyshäiriöihin (esimerkiksi skitsofrenia ja muut psykoosisairaudet) sairastuneet ovat usein syrjäytyneet työmarkkinoilta 25-52-vuotiaina. Heillä myös keskimääräistä suurempi todennäköisyys siihen, etteivät he eivät ole suorittaneet toisen tai korkeamman asteen tutkintoa. Lisäksi heidän tulonsa jäävät keskimääräistä alhaisemmiksi koko elämän ajan. Linkki HS:n artikkeliin 21.8.2019 "Tutkimus: Nuorten vakavat mielenterveysongelmat yhteydessä työttömyyteen ja alhaisiin tuloihin"

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006211709.html> ja linkki alkuperäiseen artikkeliin

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/acps.13067> .

Kuulovammaiset ja viittomakieliset ihmiset

Vaikka tietoisuus viittomakielestä kasvanut, asenteet ovat edelleen negatiivisia. Tämä näkyy erityisesti vaikeutena päästä opiskelemaan tai työllistyä.

Tuloksia tulkitessa on tärkeää huomata, että viittomakielisiä vastaajia koko kyselyssä oli vain 49 henkilöä. Näistä 43 % oli palkkatyössä, joka ei kuitenkaan heijastele Kuurojen Liiton saamaa kuvaa viittomakielisten kuurojen työllisyysasteesta. Lisäksi kysely oli pitkä ja osin vaikeaa suomen / ruotsin kieltä, joka varmasti vähensi potentiaalisten vastaajien määrää. Kyselyä ei ollut saatavilla viittomakielisenä. Näin ollen ne, joilla oli vahvin kirjoitetun suomen tai ruotsin kielen taito, vastasivat kyselyyn, ja heillä on suuremmat mahdollisuudet myös työllistyä.

Viittomakielisten ja kuulovammaisten lasten opetusjärjestelyt lähikouluissa ovat hyvin vaihtelevia ja kovin puutteellisia mm. tuen saamisessa tai sen muodoissa. Ennakkoluulot estävät opiskelemasta sitä, mitä haluaa. Verkkokursseja ei aina ole tekstitetty eikä tulkkia välttämättä järjestä. CV:ssä ei voi kertoa kuuroudesta, että pääsisi edes työhaastatteluihin asti. Kuuroa ei oteta töihin vaan vedotaan työturvallisuuteen. Usein valitaan vammaaton ihminen, vaikka kuuro olisi pätevin hakija. Työhön liittyvissä tilanteissa ilman tulkkia syrjäytyy. Lisäksi viranomaiset käyttävät kieltä, jota on vaikea lukea ja ymmärtää.

Näkövammaiset ihmiset

Näkövammarekisteri on Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) valtakunnallinen henkilörekisteri, jonka tekninen ylläpitäjä on Näkövammaisten liitto ry. Lain mukaan silmälääkärin tulee ilmoittaa rekisteriin jokainen hoitoon tai tutkimukseen tullut näkövammaisuus kriteerit täyttävä henkilö. Näkövammarekisteri julkaisee vuosittain vuosikirjan, jossa on rekisterin vuositilastojen lisäksi myös näkövammaisuuteen liittyvää yleistietoa sekä viiden vuoden välein päivitettyä tietoa näkövammaisten sosiaalista asemaa koskien,

sisältäen tilastoja mm. näkövammaisten koulutusalaan ja -asteeseen, ammatteihin ja työllistymiseen.

https://www.nkl.fi/fi/etusivu/nakeminen/julkaisu/nvrek_vuosikirja

Näkövammarekisterin tietojen mukaan Näkövammaisten ihmisten työllistymisaste on huomattavasti alhaisempi kuin koko työikäisellä väestöllä. Täystyöllisiä (tähän on tilastoitu henkilöt, joilla ansio- tai yrittäjätulot ovat suurempia kuin eläketulot) on 22 %, kun koko väestössä vastaava luku on 68 %. Osittain työllisiä (henkilöitä, joilla on ansio- tai yrittäjätuloja, vaikka tulojen pienuuden vuoksi heidät on luokiteltu työttömiksi, opiskelijoiksi tai eläkeläisiksi) näkövammaisista on 18 %. Näkövammaisten työllisyysaste on näin ollen 40 %. Koko väestön työllisyysaste oli vastaavana aikana (v. 2015) 68 %.

Kehitysvammaiset ihmiset

Suurin osa työtä tekevästä kehitysvammaisista ihmisistä osallistuu kuntien järjestämään työtoimintaan. Työtoiminnan muotoja ovat työskentely työ- ja toimintakeskuksissa ja avotyötoiminta tavallisilla työpaikoilla. Työtoiminnassa ei tavoitella työllistymistä palkkatyöhön, vaan se on pysyvä työn tekemisen muoto. Työtoimintaan osallistuvalla puuttuu työsopimus, työsuhteen tuoma turva ja palkka, vaikka työtehtävät ovat usein samoja kuin muiden tekemässä palkkatyössä.

Avotyötoiminta on tavallisilla työpaikoilla toteutettavaa työtoimintaa. Avotyötoimintaa järjestetään kehitysvammaisten erityishuoltolain tai sosiaalihuoltolain perusteella. Avotyötoiminnassa on yli 2 000 kehitysvammaista henkilöä.

Kunta voi maksaa työtoiminnasta työosuusrahaa 0-12 euroa päivässä, keskimäärin siitä maksetaan noin 5 euroa päivässä. Moni työtoiminnassa kävijä jää miinukselle osallistumispäivän jälkeen maksaessaan lounasruuasta.

Tutkimustiedon valossa noin 3.500 koulutetulla kehitysvammaisella suomalaisella olisi kyky ja halu tehdä palkkatyötä. Vain noin 500 heistä tekee palkkatyötä. Heistä suuri osa on työllistynyt tuetun työllistymisen työhönvalmennuksen avulla. Tuetun työllistymisen työhönvalmennuksella viitataan toimintoihin, joiden avulla myös vaikeampia toimintarajoitteita omaava ihminen voi työllistyä palkkatöihin.

Tuetun työllistymisen työhönvalmennuksessa kehitysvammaiset nuoret ja aikuiset tekevät palkkatyötä tavallisilla työpaikoilla työhönvalmentajan tuella. Työhönvalmentajan palveluita ei ole kuitenkaan riittävästi saatavilla. Kuntien väliset erot ovat tässä hyvin suuret. Tätä kuvastaa sekin, että PK-seudulla, jossa työhönvalmentajan palveluita on melko helposti saatavilla, kehitysvammaisten työllisyysaste on 11% kun koko Suomessa se on vain 3%.

Pakotetaan työkeskustytööhön joka on orjatyötä. Määrätään kuin lasta.

Ei oteta palkka töihin ja käytetään näitä kuntouttavia juttuja hyväksi, vaikka luvataan että otetaan palkkatöihin.

Opiskeluun ammattiopistossa tarvitaan ehdottomasti lisää mukautusta, että mekin pystymme osallistumaan kunnon opiskeluun.

Autismikirjon ihmiset

Suomen autismikirjon yhdistys teetti syksyllä 2017 jäsenkartoituksen, johon vastasi 50 jäsentä (noin 20 % jäsenistöstä). Vastaajista 42 oli työikäisiä, jotka otettiin työllisyystilannetta koskevaan jatkotarkasteluun. Näistä vastaajista työttömiä oli 33,3 %, työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella 21,4 % ja jonkinlaista

ansiotyötä ilmoitti tekevänsä 33,3 %. Vain kuusi vastaajaa (16,7 %) ilmoitti tekevänsä kokopäiväistä ansiotyötä, joista viisi työsuhteessa ja yksi yrittäjänä. Tulokset vastaavat Iso-Britanniassa ja Alankomaissa tehtyjä laajoja kartoituksia.

Ansiotyön tekeminen ei painottunut erityisesti mihinkään ikäryhmään, vaan niin työllisiä, työttömiä kuin työkyvyttömyyseläkeläisiä oli lähes tasaisesti kaikissa ikäryhmissä. Myöskään koulutustaso ei selittänyt heikkoa työllisyystilannetta, sillä kaikki vastaajat olivat suorittaneet vähintään toisen asteen tutkinnon ja vastaajien koulutusaste oli korkeampi kuin suomalaisilla keskimäärin.

Työkään ei taannut kaikille toimeentuloa: 20 vastaajaa ilmoitti joutuneensa turvautumaan toimeentulotukeen ja/tai läheisten antamaan epäviralliseen taloudelliseen tukeen ollessaan palkkatyössä.

Vaikka autismikirjon henkilöiden alityöllistyminen on merkittävä ongelma, kyselyn avoimet vastaukset antoivat tilanteesta monisymptomisen kuvan. Osa vastaajista ilmoitti pyrkivänsä töihin tai haluavansa taloudellisista syistä tehdä pidempää työpäivää, mutta koki samalla huolta jaksamisestaan. Osa pitkää työpäivää tekevästä halusi myös lyhentää työaikaansa, koska työn aiheuttama kuormitus oli aiheuttanut tilanteen, jossa tavanomaiseen arkeen kuuluvia toimintoja, harrastuksia ja sosiaalisia suhteita oli pitänyt karsia.

Kysyttäessä työelämän mukautuksista ja niiden saatavuudesta, tuli esiin tarpeiden ja toiveiden heterogeenisuus. On vaikea osoittaa että mikään tietty mukautus palvelisi kaikkien autismikirjon henkilöiden tarpeita. Mukautukset on tehtävä yksilöllisesti, ottaen huomioon niin yksilön ominaisuudet kuin työn vaatimuksetkin. Tukia ja mukautuksia, joita vastaajat kokivat tarvitsevänsä, mutta eivät olleet saaneet, oli paljon. Yleisimmät olivat tuki työnhaussa (65 %) ja aistiympäristön mukauttaminen (56 %). Yli puolet vastaajista koki tarvinneensa, mutta ei ollut saanut myöskään tukea työyhteisön kanssa kommunikointiin (53 %) eikä kirjallisia tai muuten selkeytettyjä ohjeita työtehtäviin (52 %). Näyttääkin siltä, että paljon keinoja jätetään käyttämättä, vaikka niistä ei useimmiten olisi merkittävää vaivaa tai kustannuksia työnantajalle. Huolestuttavaa oli, että useimmat vastaajat (64 %) eivät edes tiedäneet, millaisiin tukiin tai mukautuksiin he olisivat toimintarajoitteidensa perusteella oikeutettuja tai mistä olisivat voineet ryhtyä niitä tiedustelemaan ja suuri osa niistäkin jotka tiesivät, kokivat prosessin hitaaksi ja työlääksi. Paljon syrjintää jää siis piiloon yksinkertaisesti siitä syystä, että ihmiset eivät tunne oikeuksiaan.

Muut vammaryhmät

Työelämään ja opiskeluun liittyviä syrjinnän kokemuksia on runsaasti kaikissa eri vammaryhmissä. Kysely vahvistaa sen, mitä vammais- ja potilasjärjestöt ovat havainneet omassa toiminnassaan, erityisesti neuvontatyössä.

Yhtenä esimerkkinä voi mainita myös epilepsiaa sairastavien ihmisten ongelmat työelämässä, vaikka tässä kyselyssä se ei vastauksissa nousekaan esiin. Epilepsia on varsin yleinen liitännäinen esim. kehitysvamman, aivoverenkierron häiriöiden ja aivovamman kanssa. Sillä on havaintojen perusteella ollut monissa tapauksissa vaikutusta vammaisen ihmisen kokemaan syrjintään. Kohtauksellinen, ennakoimattomasti oireileva sairaus herättää edelleen ennakkoluuloja ja jopa torjuntaa sellaisissakin tilanteissa, joissa sillä ei tosiasiallisesti ole vaikutusta työntekijän kykyyn hoitaa tehtäviään. Tämäkin esimerkki osoittaa, miten tietoisuuden lisääminen ja ennen kaikkea vammaisten ihmisten potentiaalin esiin nostaminen myönteisten esimerkkien avulla on tärkeää.

Syrjinnän kokemukset kohtuullisten mukautusten kohdalla työelämässä ja opiskelussa

Kohtuulliset mukautukset

Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa työnantajan tekemään asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada työtä sekä suoritua työtehtävistä ja edetä työuralla.

Mukautukset ovat erilaisia toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan vammaisten työntekijöiden yhdenvertaisuuden toteutuminen, kuten työoloihin, työn organisointiin ja työmenetelmiin tehtävät muutokset. Mukautusten tarvetta arvioidaan tapauskohtaisesti ja vammaisen henkilön yksilöllisestä tarpeesta käsin.

Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon työnantajan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki. Kohtuullisuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös työnantajan tosiasialliset mahdollisuudet tehdä mukautuksia. Työnantajan toiminnan luonne vaikuttaa siihen, minkälaiset mukautukset ovat käytännössä mahdollisia, asianmukaisia ja kohtuullisia.

Kohtuullisista mukautuksista ei näin ollen voi antaa tyhjentävää listaa, koska yhdellä työnantajalla sama toimenpide voi olla kohtuullinen ja toisella kohtuuton. Esimerkkejä kohtuullisista mukautuksista kuitenkin voidaan antaa, kuten työntekijän työpisteen siirtäminen helppokulkuisempaan paikkaan, työpöydän tai työvälineiden asentaminen vammaiselle työntekijälle sopivaksi, erilaiset tietotekniset ratkaisut ja apuvälineet tai työaikajärjestelyt, kuten osa-aikatyön mahdollistaminen.

Irtisanomisen välttämiseksi henkilökohtaisista syistä on tarjottava kaikkea tarjolla olevaa työtä, myös sellaista mihin ei aktiivisesti olla hakemassa. Työtä on pyrittävä synnyttämään keräämällä ja järjestelemällä sekä jakamalla niin ettei siitä synny haittaa toisille työntekijöille. Mikäli jotain työtä on, sitä on tarjottava henkilökohtaisesti.

Myös koulutuksen järjestäjän tulee tehdä kohtuullisia mukautuksia, kuten antaa lisäaikaa tentteihin, mahdollistaa etäopiskelua ja huomioida mukautusten tarvetta harjoittelupaikoissa. Koulutuksen järjestäjää ei kuitenkaan koske työnantajan tavoin velvollisuus antaa kirjallista selvitystä kohtuullisten mukautusten epäämisestä.

SORA-lainsäädännön merkitys koulutukseen osallistumisessa

SORA-lainsäädäntö tuli voimaan vuonna 2012 ja sen tarkoituksena oli parantaa turvallisuutta koulutuksessa ja sen jälkeisessä työelämässä lisäämällä koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen keinovalikoimaa opiskelijoita koskevista soveltumattomuus ja turvallisuuskysymyksissä. Hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei lain mukaan saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle, mutta opiskelijaksi ei voida ottaa henkilöä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä opintoihin liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa.

SORA-lainsäädäntö ei itsessään ole siis syrjivä, ja kohtuulliset toimet ovat ensisijaisia, mutta käytännössä on tapahtunut niin, että tiedustellessaan opiskelun onnistumista vammaiselle ihmiselle on saatettu mainita SORA-lainsäädäntö ja antaa epämääräinen kuva siitä, että koulutuksen kanssa saattaisi tulla ongelmia. Tämä on johtanut siihen, että vammainen henkilö ei ole edes hakenut alalle. Koulutuksen esteettömyydestä ja kohtuullisista toimista sen sijaan on ollut vähäisesti tietoa saatavilla.

Vammaisfoorumin kyselyn tuloksia

Kyselyssä kartoitettiin vastaajien syrjäntäkokemuksia sekä työelämään että koulutukseen liittyvissä mukautuksissa ajalla kesäkuu 2016 - kesäkuu 2018 (perusraportin taulukko 14). Noin 70 % vastaajista valitsi "ei koske minua" -vaihtoehdon, tarkoittaen, etteivät kohtuulliset mukautukset työssä tai opinnoissa olleet heille ajankohtaisia viimeisen kahden vuoden aikana. Perusraportti sisältää myös vammakohtaiset jakaumat (perusraportin taulukot 45b ja 46b), joissa mukana "ei koske minua" -vastauksen valinneet. Alla sekä suorat jakaumat että vammakohtaiset jakaumat taulukoista, joista on poistettu "ei koske minua" -vaihtoehdoin valinneet vastaajat.

Koulutukseen liittyvät mukautukset

Kyselyyn vastanneista koulutukseen liittyvät mukautukset koskivat 391 kyselyyn vastaajaa. Heistä n. 39 % (152) oli kokenut tulleen syrjityksi koulutukseen liittyvissä mukautuksissa. Eri vammaryhmien välillä prosenttiosuus vaihteli 18 % (kognitiivinen vamma) ja 51 % (neuropsykiatrinen häiriö) välillä.

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana seuraavissa?	En	Kyllä	Yhteensä
Koulutukseen liittyvissä mukautuksissa	239 61.1 %	152 38.9 %	391 100 %

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty koulutukseen liittyvissä mukautuksissa?	En	Kyllä	Yhteensä
Aistivamma	30 63.8 %	17 36.2 %	47 100 %
Muu vamma	25 52.1 %	23 47.9 %	48 100 %
Fyysinen vamma	77 66.4 %	39 33.6 %	116 100 %
Neuropsykiatrinen häiriö	33 49.3 %	34 50.7 %	67 100 %
Kognitiivinen vamma	23 82.1 %	5 17.9 %	28 100 %
Kehitysvamma	38 57.6 %	28 42.4 %	66 100 %
Viittomakieli	13 68.4 %	6 31.6 %	19 100 %

Työelämään liittyvät mukautukset

Työelämään liittyvät mukautukset koskivat 459 vastaajaa. Heistä n. 48 % (210) oli kokenut tulleen syrjityksi työelämään liittyvissä mukautuksissa. Eri vammaryhmien välinen prosenttiosuus vaihteli 38 % (fyysinen vamma) ja 55 % (aistivamma) ja 60 % (muu vamma) välillä.

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty viimeisen kahden vuoden aikana seuraavissa?	En	Kyllä	Yhteensä
Työelämään liittyvissä mukautuksissa	239 52.1 %	210 47.9 %	459 100 %

Oletko kokenut, että sinua on syrjitty työelämään liittyvissä mukautuksissa?	En	Kyllä	Yhteensä
Aistivamma	27 45.0 %	33 55.0 %	60 100 %
Muu vamma	27 40.0 %	46 60.0 %	73 100 %
Fyysinen vamma	94 61.8 %	58 38.2 %	152 100 %
Neuropsykologinen vamma	24 54.5 %	20 45.5 %	44 100 %
Kognitiivinen vamma	16 45.7 %	19 54.3 %	35 100 %
Kehitysvamma	38 64.4 %	21 35.6 %	59 100 %
Viittomakieli	13 50.0 %	13 50.0 %	26 100 %

Vastausten perustella syrjinnän kokemukset ovat varsin todellisia, kun lähes joka toinen vammaisen työelämässä kokee tulleen syrjityksi kohtuullisten mukautusten kohdalla.

Avoimissa vastauksissa tuotiin esiin koulutuspaikan esteellisyttä, erityisesti pyörätuolia käyttävän näkökulmasta (mm. Inva-wc:n puutteet). Työelämän osalta avoimissa vastauksissa mainittiin osa-aikatyön järjestymisen mahdottomuus, epäselvät ohjeet ja ”normaalien” aikatauluvaatimukset, positiivisen erityiskohtelun tuntemattomuus, sovittujen toimintatapojen unohtuminen, esteettömyysasioiden / kohtuullisten mukautusten kalleuteen vetoaminen tai ylipäätään haluttomuus miettiä mukautuksia.

Esimiehen haluttomuus miettiä mukautuksia työhöni, työaikoihini ja työskentelytiloihin johtivat siihen, että jäin työkyvyttömyyseläkkeelle.

Työnantajat eivät ota, kun liikuntarajoitteen takia tehtävät mukautukset olisivat liian kalliita.

Työnhakutilanteessa, jossa kerrottuani työnantajalle vammaani vaatimista kohtuullisista mukautuksista, työnantaja alkoi epäillä työkykyäni. Hän kysyi osaanko ylipäättään käyttää tietokonetta enkä sen jälkeen enää ollut relevantti työnhakija.

Työnantajalla ei ollut oikein halua tehdä mukautuksia vaikka isolla talolla olisi varmasti ollut varaa.

Työyhteisössäni tarvitsemani mukautukset nähdään usein erityisesti erityiskohteluna tai sellaisena hyvänä, johon muillakaan työntekijöillä ei ole oikeutta. Koska organisaatiossa nähdään tasa-arvoisuus vahvasti tasapäistämisen ("kaikille saman verran kaikkea") kautta, on positiivista erityiskohtelua ja kohtuullisia mukautuksia vaikea viedä läpi.

Vaikeuksia saada erilaisia järjestelyjä koulutuspaikalle tai koulutuspaikka esteellinen pyörätuolin käyttäjälle. Vaikea on ollut saada työhuoneeseen ja inva-wc:hen luiskia, paperitelineet ja käsienpesuallas aivan väärässä ja vaikeassa paikassa. Pieniä jokapäiväiseen elämään vaikuttavia asioita on paljon.

Ei pystytty mukauttamaan työtä minulle sopivaksi eikä haluttu löytää minulle mahdollisesti sopivaa työtä.

Työpaikkani tekee sisäiseen käyttöön videoita joissa informoi asioista mutta niitä ei tekstitetä. Kyseessä on iso yritys joten rahasta ei ole kiinni, ei vain ole haluttu tehdä vaikka hyödyttäisi kaikkia kun voisi katsoa videoita esim. junassa tms..

Työpaikan mukautuksista erityisesti autismikirjon ihmisiä koskien

Samat asiat pätevät myös opiskeluun, joskin ainakin peruskoulussa ja monissa toisen asteen oppilaitoksissa on helpompaa saada mukautuksia kuin työpaikalla, jossa niistä täytyy pystyä neuvottelemaan itsenäisesti ja oma-aloitteisesti. Autismikirjon ihmisille on ominaista ennen kaikkea tarpeiden ja toiveiden heterogeenisuus. On vaikeaa tehdä mitään yleistyksiä koko autismikirjon palvelutarpeita koskien. Tukien ja mukautusten tarve vaihtelee mahdollisesti vähintään yhtä paljon ympäristön kuin yksilön ominaisuuksien mukaan.

Autismikirjon yhdistyksen kartoituksessa tukia ja mukautuksia, joita vastaajat kokivat tarvitsevansa, mutta eivät olleet saaneet, oli yleensä ottaen melko paljon. Näistä niukasti yleisimmät olivat tuki työhaussa (65 %) ja aistiympäristön mukauttaminen (56 %) ja työyhteisön kanssa kommunikoimisen tukeminen (53%).

Näyttää siltä, että paljon keinoja jätetään käyttämättä, vaikka niistä ei todennäköisesti olisi merkittävää vaivaa tai kustannuksia työnantajalle, tai ne eivät vaatisi suurta panostusta työvoimapalveluilta. Huolestuttavaa oli, että useimmat vastaajat eivät edes tiedäneet, mistä olisivat voineet ryhtyä tiedustelemaan tukea tai mukautuksia. Jotkut niistä, jotka tiesivät, olivat kokeneet tuen hakemisen hyvin hitaaksi ja työlääksi.

Valvonta

Aluehallintoviranomainen/ työsuojeluviranomaiset valvovat kohtuullisten mukautusten tekemistä valvontapyyntöjen mukaan. Vuonna 2016 työsuojeluviranomaisille tuli ainoastaan 7 valvontapyyntöä liittyen syrjintään vammaisuuden perusteella, näistä neljä todettiin syrjinnäksi. Vain yksi tapauksista koski syrjintää kohtuullisten mukautusten epäämisen näkökulmasta.

Pohdintaa ja kehitysajatuksia

Vaikka vammaiset ihmiset kokevat tulleen väärin kohdelluksi, jos koulutuksen järjestäjä tai työnantaja ei tee kohtuullisia mukautuksia, luultavasti harva lähtee hakemaan itselleen oikeutta vaan tyytyy kohtaloonsa. Harva tietää, että työnantajan pitää antaa kirjallinen selvitys kohtuullisten mukautusten epäämisestä, ja harva tietää, miten asiaa voisi viedä eteenpäin. Aluehallintoviranomaisen työsuhteasioiden valvontapyyntölomakkeessa ei ole erikseen kohtaa liittyen kohtuullisten mukautusten epäämiseen, joten lomake ei ohjaa tekemään tästä aiheesta valvontapyyntöä eikä erillistä tähän liittyvää lomaketta ole (ei ainakaan helposti löydettävissä).

Työsuojeluviranomaiset ovat todenneet saman, minkä vammaisjärjestöjen työelämäpalvelujen työntekijät omassa työssään, että työnantajat tuntevat huonosti yhdenvertaisuuslain ja sen työnantajalle kohdistamat velvoitteet tehdä kohtuullisia mukautuksia vammaisille työntekijöille. Lisäksi työolosuhteiden järjestelytuki tunnetaan huonosti sekä työnantajien että myös työterveyshuollon keskuudessa. Työnantajat saattavat myös määritellä työntekijän ei-vammaiseksi ja katsoa, ettei laki kosketa heitä, esim. jos sairaus aiheuttaa näkymätöntä toimintakyvyn rajoitusta, kuten MS-taudin uupumus tai krooninen kipu. Työnantajat eivät liioin ole tietoisia siitä, että kohtuullisten mukautusten epääminen voidaan nykyainsäädännön mukaan tulkita syrjinnäksi. Kaiken kaikkiaan kokemusta työn mukauttamisesta on huonosti ja sen esteenä ovat myös rakenteelliset tekijät, kuten kunta-alalla, jossa uudelleensijoittuminen on usein mahdollista vain vapaana olevaan vakanssiin, eikä mukautetuille tehtävänkuville löydy rahoitusta.

Vammaisten työntekijöiden asemaa kohtuullisten mukautusten saamisen osalta voitaisiin parantaa sillä, että työnantajien tietoisuutta yhdenvertaisuuslain velvoitteista parannettaisiin. Samalla kuitenkin tulisi antaa tietoa kohtuullisten mukautusten esimerkeistä erilaisissa tilanteissa. Näistä tulisi julkaista esim. Työsuojeluhallinnon verkkosivuilla selkeä tietopankki. Lisäksi mukautusten epäämistilanteisiin tulisi antaa selkeät ohjeet ja lomake, jonka avulla tilanne olisi nykyistä helpompaa viedä eteenpäin ja viranomaisten selvitettäväksi.

Vamma tai sairaus ei saa estää opiskelijaksi ottamista, jollei ensin ole arvioitu kohtuullisten mukautusten mahdollisuutta. Tämä edellyttää tietoa vammaisuudesta sekä opiskelun erityisjärjestelyistä ja tukitoimista. Myös hakijan oma kokemus mahdollisuuksista selviytyä alalla ja tulevissa työtehtävissä on tärkeää. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus tiedottaa opiskelijoiksi hakeville SORA-tutkintoja koskevista terveydentila- ja toimintakykyvaatimuksista. Tässä yhteydessä on tärkeä tiedottaa myös kohtuullisten mukautusten mahdollisuuksista.

Lähteitä ja lisätietoa:

<https://tietyoelamaan.fi/kohtuullisilla-mukautuksilla-vammaiselle-tyontekijalle-yhdenvertaiset-mahdollisuudet/>

https://www.oph.fi/download/188633_sora_lainsaadanto_haanpaa.pdf

https://www.tyosuojelu.fi/documents/14660/2642702/Raportti_062017_Syrjinn%c3%a4n+kiellon+valvonta

https://www.tyosuojelu.fi/documents/14660/338901/Tyosuhteasioiden_valvontapyynto/

Sosiaaliturvan ja tulojen yhteensovittamisesta

Byrokratia vie voimia

Suomalaiselle sosiaaliturvajärjestelmälle on ominaista monimutkainen byrokratia, joka vaikeuttaa tukien hakemista ja erityisesti tukien yhteensovittamista tuloihin. Perusturvan uudistamiseen tähtäävän Toimi-hankkeen yhteydessä toteutetun kansalaiskyselyn perusteella peräti 67,7% vastaajista koki sosiaaliturvan hakemisen hankaloittaneen elämäänsä merkittävästi. Samanlaisiin arvioihin ovat päätyneet myös Kelan muutosjohtajat kirjoituksessaan (Turun Sanomat 15.6.2019)

<https://www.ts.fi/mielipiteet/lukijoilta/4611670/Lukijalta+Byrokratia+ei+voimaannuta+ketaan>

Koska vammaisista ihmisistä suuri osa on Kelan "kanta-asiakkaita" ja usein myös kunnan sosiaalityön asiakkaita, byrokratia osuu heihin kipeimmin. Sosiaaliturvaetuuksien syyperusteisuus, tarveharkinta ja vastikkeellisuus aiheuttaa usein byrokratialoukkuja, jotka ilmenevät esimerkiksi viiveinä etuuksien maksatuksessa ja etuuksien takaisinperintänä. Pahimmassa tapauksessa edunsaaja voi pudota koko etuusjärjestelmän ulkopuolelle. Byrokratialoukut aiheuttavat myös jatkuvaa epävarmuutta ihmisten elämään ja vähentävät heidän mahdollisuuttaan tulla toimeen omalla aktiivisuudella.

Perustoimeentulotuen maksatus siirtyi kunnilta Kelan vastuulle 2017 alusta. Siirto teki tuen hakemisen helpommaksi niille, jotka tarvitsevat vain pienten tulojen aiheuttaman vajeen paikkaamista. Toisaalta ne jotka tarvitsevat tuen hakemiseen ohjausta ja joiden elämässä on paljon muutoksia ja haasteita ovat joutuneet kärsimään siirrosta. THL:n mukaan toimeentulotuen hakijoista 20-40% tarvitsisi toimeentulon lisäksi sosiaalityön tukea ja palveluja. Suuri osa vammaisistakin kuuluu tähän ryhmään. Toimeentulotukilaissa mainitaan, ettei vähäisiksi katsottavia ansiotuloja oteta tuloina huomioon, mutta monet ovat kokeneet Kelan suhtautuneen vähäisiin tuloihin nuivemmin kuin kunnan sosiaalityö, eivätkä ole siksi viime vuosina uskaltaneet ottaa vastaan vähäisiäkään, alle sadan euron työpalkkioita.

Kannustinloukut ylläpitävät köyhyyttä

Sosiaaliturvaetuuksien ja palkkatulojen yhteensovittamisessa on selkeitä ongelmia ja ne voivat muodostaa kannustinloukkuja ja työllistymisen esteitä. Työn tulee aina kannattaa, eikä siitä tule rangaista. Etuusjärjestelmä on liian monimutkainen ja se jättää vaikeimmassa asemassa olevat tukien ulkopuolelle. Etenkin ne vammaiset, joiden toimintarajoitteisiin kuuluu kuormitusherkkyyttä, toiminnanohjauksen vaikeuksia tai vaikeutta ymmärtää epäselviä ohjeistuksia ovat tukiviidakon kanssa yleensä melkoisessa pulassa. Monet heistä jäävätkin järjestelmässä väliinputoajiksi tai kapsahtavat kannustinloukkuihin. Kaikille lakisääteisen sosiaaliturvankin hakeminen on monille vaikeaa ja siksi sen alikäyttö on yleistä. Myös riittävän neuvonnan ja palveluohjauksen puute aiheuttaa syrjäytymistä ja köyhyyttä.

Suuri osa vammaisista saa pääosan tuloistaan työkyvyttömyyseläkkeestä tai muista sosiaalietuuksista (työmarkkinatuki, toimeentulotuki, asumistuki, mahdolliset vammaisetuudet). Vammaistukea lukuun ottamatta näiden sovittaminen yhteen satunnaisten työ- tai yrittäjätulojen kanssa on haastavaa. Byrokratia on koettu kohtuuttoman työlääksi ja vaikeaksi ja viranomaisten päätökset mielivaltaisiksi. Esimerkiksi se, lasketaanko yrittäminen pää- tai sivutoimiseksi perustuu yksinomaan TE-keskuksen arvioon yritystoimintaan käytetystä ajasta: ei siis liikevaihtoon tai yritysmuotoon. Päätoiminen yrittäjyys pudottaa ihmisen kokonaan työttömyysturvan ulkopuolelle riippumatta yrittäjän tuloista.

Työtulon ja tukien yhteensovittaminen tuottaa monenlaisia muitakin kannustinloukkuja, jotka tekevät lyhytaikaisen ja pienenkin työn vastaanottamisesta riskialtista. Työn vastaanottaminen aiheuttaa usein viivettä Kelan työttömyysetuuksien maksatukseseen, mikä on hankalaa kun pienituloisella ihmisellä on tilillään harvoin sellaisia puskurivaroja, joiden ansiosta vaikkapa parin viikon viivästyksestä ei olisi

merkittävää haittaa. Tätä ongelmaa on onneksi pyritty ratkaisemaan reaaliaikaisen tulorekisterin avulla. Muita ongelmia kuitenkin riittää. Etenkin työkyvyttömyyseläkkeen ja ansioiden yhteensovittaminen on vaikeaa ja tuottaa kannustinloukkuja. Työkyvyttömyys- tai osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla on selkeät tulorajat, jotka selviävät eläkkeen maksajalta. Mikäli tuloraja ylittyy, voi eläkkeen jättää lepäämään (vähintään 3 kk ja enintään kahden vuoden ajaksi). Tilanne on suhteellisen selkeä, jos ihminen saa vain eläkettä ja tulot jäävät alle ansaintarajan tai ylittävät sen niin, että palkkatuloilla tulee toimeen. Työeläkelakien mukaisella täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä saa ansaita 40 % eläkettä edeltävästä keskiansioista tai vähintään 784,52 euroa (vuonna 2019) kuukaudessa.

Työtulot vaikuttavat voimakkaasti yleiseen asumistukeen, yleisessä asumistuessa 300 euron suojaa, samoin työttömyysturvassa, mutta ei kuitenkaan eläkkeensaajan asumistuessa. Erityisiä ongelmia voikin syntyä silloin kun tuen saaja saa eläkkeensaajan asumistukea. Lain mukaan eläkkeen saajan asumistuki tarkastetaan, jos ”asumistukeen vaikuttava vuositulo on noussut vähintään 734 euroa tai alentunut vähintään 367 euroa (vuositulon huomattava muutos) verrattuna 11 §:n 3 momentissa mainittuun lisäomavastuurajaan tai siihen kansaneläkeindeksillä korotettuun vuosituloon, jonka perusteella asumistuki on laskettu.” Käytännössä ongelmana on se, että laissa tarkastustarve on määritelty vuositulolla, ei kuukausitulolla kuten yleisessä asumistuessa. Näin ollen tarkastustarve on voitu laskea esim. päiväkohtaisesti ja Kela on voinut vaatia selvityksiä pienistäkin tuloista, jolloin asumistuen maksatus on keskeytetty selvityksen ajaksi.

Esimerkki pariskunnasta, jossa toinen saa kansaneläkelakien mukaista työkyvyttömyyseläkettä ja toinen on työmarkkinatuella. Työkyvyttömyyseläkettä saava saisi hiukan lisäansioita ja eläkkeet jäävät lepäämään. Mahdollista verotusta ei ole otettu huomioon. Asuinpaikka Uusikaupunki, vuokra asunnosta 1000 €/kk.

- Jonne saa KeL 12.2 mukaista eläkettä ja takuueläkettä 784 €/kk, palkka työstä 500 €/kk. Kaisa on työmarkkinatuella 697 €/kk. Asumistuki Uudessakaupungissa 1.000 euron vuokraan = 114 € / kk
Käteän jää vuokran maksun jälkeen **1.095 € / kk**
- Jonne saa mahdollisuuden ansaita 350 euroa kuukaudessa lisää, eläkkeet jäävät siis lepäämään, palkka 850 €/kk. Kaisa on työmarkkinatuella 697 €/kk. Asumistuki Uudessakaupungissa 1.000 euron vuokraan = 262 €/kk
Käteän jää vuokran maksun jälkeen **809 € / kk**

Esimerkkitapausta osoittaa, että työn vastaanottaminen voi tarkoittaa jopa satojen eurojen pudotusta perheen tuloissa.

Eläkkeisiin liittyä epätasa-arvoisuutta

Osatyökyvyttömyyseläke on hyvä niille, joilla työeläkekertymää on riittävästi. Nuorilla työelämään siirtyvillä tätä tukea ei ole käytettävissä, koska se on mahdollinen vain työeläkkeissä. Koska eläketapahtumaa edeltävät viisi vuotta määrittävät ns. tulevan ajan eläkettä sekä ansiorajaa, työelämän ulkopuolella olevien (esim. hoitovapaalla, työttömänä) osatyökyvyttömyyseläke sekä ansioraja voivat jäädä niin mataliksi, ettei niillä yhteensäkään saa riittävästi toimeentuloa. Lisäksi matala euromääräinen ansioraja vaikeuttaa työn löytämistä vähäisillä tuntimäärillä. Osatyökyvyttömyyseläkkeeltä täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle voi olla vaikea päästä, ellei toimintakyvyssä ole tapahtunut selkeää heikentymistä. Työkykyä on voitu tukea työjärjestelyin tutussa rutinoituneessa työssä, jolloin esim. joukkotöiden osatyökyvyttömyyseläkkeen saajan työkyvyttömyyseläkehakemus saatetaan hylätä, vaikka henkilö ei tosiasiallisesti pysty enää työllistymään uuteen työhön edes osa-aikaisesti ainakaan nykyisin tukikeinoin.

Työelämästatus ja toisaalta mahdollisuus saada vammaistukia tai esimerkiksi sovittaa yhteen eläkettä ja työtuloa vaihtelee suuresti vammaryhmittäin. KeL 12.4 § mukainen eläke mahdollistaa työskentelyn eläkkeellä ilman ansaintarajaa. Tämä koskee kuitenkin vain sokeita sekä liikuntakyvyttömiä. Joihinkin vammaryhmiin kuten kehitysvammaisiin kuuluvia ihmisiä ohjataan käytännössä aina työkyvyttömyyseläkkeelle ennen kuin he ovat saaneet edes mahdollisuutta näyttää osaamistaan ja he jumiutuvat usein loppuelämäkseen työtoimintaan. Kehitysvammaisista vain noin 3 % työskentelee työehtosopimuksen mukaisessa palkkatyössä.

Esimerkkinä autismin kirjon ihmiset

Vammaistuki paikkaa jossain määrin muuten heikkoa toimeentuloa, mutta Kelan kriteerit sen myöntämiselle suosivat perinteisiä vammaryhmiä ja tunnistavat heikosti esimerkiksi autismikirjon oireyhtymien aiheuttamia laaja-alaisia mutta vaihtelevia toimintarajoitteita. Sokeat, liikuntakyvyttömät ja varhaiskuurot saavat käytännössä automaattisesti ylintä vammaistukea (416,91 €/kk), kun taas autismikirjon yhdistyksen kyselyyn vastaajista vain 6 % sai edes alinta vammaistukea (92,14 €/kk). ASY:n Kyselyssä ehdottomasti yleisimmin mainittu tuen muoto oli epävirallinen taloudellinen tuki läheisiltä, mikä asettaa ihmisiä eriarvoiseen asemaan riippuen perheen tulotasosta. Vammaistuen tai henkilökohtaisen avun avulla voitaisiin tukea pysyvästi toimintarajoitteisten henkilöiden pääsyä tai paluuta työelämään, tai työkyvyn säilyttämistä. Autismikirjon henkilöt joutuvat kuitenkin usein väliinputoajiksi palvelujärjestelmässä. Huomattava osa itsenäisesti elävistä autismikirjon aikuisista on määritelty työkyvyttömiksi, mutta samalla ei-vammaisiksi, mikä ei ole todellisuutta vastaava tilanne: Autismikirjon henkilön ollessa työkyvytön hänellä on jokseenkin poikkeuksetta merkittäviä toimintarajoitteita myös arkielämän toimissa. Vammaistuki tai eläkkeen saajan hoitotuki eivät koske myöskään juurikaan mielenterveyskuntoutujia.

Autismin kirjioon kuuluvista ihmisistä täyttä työaikaa tekee 16,7 %, mutta toisaalta suhteellisen harva (21 %) on eläkkeelläkään. Suurin osa on pitkäaikaistyöttömiä ja moni joutuu vuosikausien ajan käymään 9 euron päiväkorvauksella erilaisissa työkokeiluissa ja kuntouttavassa työtoiminnassa, josta kuitenkin vain harva nousee mukaan työelämään. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan kautta työllistyy vain 5 % ja työkokeilijoista 18,4 %.

Vammaisfoorumin kyselyssä eniten köyhyyttä ilmoittivat kokeneen kognitiivisesti vammaiset, neuropsykiatrisesti vammaiset sekä ryhmään "muut" kuuluvat (esim. sisäilmasairaat). Tämä kuvastaa sitä, että mitä tuntemattomammasta ja heterogeenisemmin oirehtivasta vammasta on kyse, sitä useammin kyseiseen vammaryhmään kuuluvat ihmiset jäävät vaille riittävää tukea, oli sitten kyse vammaisetuksista tai tuetun työllistämisen palveluista.

Parannusehdotuksia / lineaarinen malli

Kannustinloukkujen purkamista selvittänyt työryhmä ehdotti vuonna 2017 osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työnteon kannusteiden parantamiseksi lineaarista mallia, jossa ansiorajan ylittävät ansiot pienentäisivät tasaisesti maksussa olevaa eläkettä lineaarisesti 50 % alenemalla, eli jokainen ansaintarajan ylittävä euro alentaisi eläkettä 50 sentillä. Ehdotus koskee kuitenkin vain työeläkkeen saajia: kansaneläkettä ei voi maksaa osatyökyvyttömyyseläkkeenä. On vaikea ymmärtää, miksi ihmisiä kohdellaan eri tavoin riippuen siitä, minkä eläkejärjestelmän piirissä he ovat. Lineaarisen mallin toimeenpanon kannalta olisi tärkeää, että se koskisi myös ja jopa ensisijaisesti täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Mallin avulla pitäisi ensisijaisesti helpottaa heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työkyvyttömyyseläkeläisten, ts. kansaneläkkeellä olevien asemaa.

Lineaarinen malli Kelan täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä olisi oikeudenmukainen ratkaisu. Se lisäisi vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten työllisyyttä ja elintasoja, toisi joustoja, purkaisi kannustinloukkuja ja olisi myös kansantaloudellisesti edullinen ratkaisu koska se lisäisi yhteiskunnan tuottavuutta. Ansaintaraja Kelan täydessä työkyvyttömyyseläkkeessä on säilytettävä nykyisellään tai mieluiten hieman nostaa. Joustoja malliin toisi entisestään se, jos ansaintarajaa tarkasteltaisiin vuosi- eikä kuukausitasolla. Työeläkkeiden suhteen näin toimitaan jo nykyäänkin. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota eräisiin lainsäädännön sudenkuoppiin. Esimerkiksi täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, mutta työehtosopimuksen mukaan työskentelevät henkilöt ovat lomautettaessa työttömyysturvan ulkopuolella (pois lukien KeL 12.4 § mukaista eläkettä saavat). Vammaisjärjestöt (Autismiliitto, Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten tukiliitto, CP-liitto, FDUV, Vates-säätiö ja Vammaisfoorumi) ovat esittäneet yhteisessä kannanotossaan lineaarista mallia myös täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen ja ansaintarajan pysyttämistä nykyisellä tasolla.

Työllistymisen tukipalvelut

Julkinen sektori tukee työttömien henkilöiden työllistymistä erilaisilla palveluilla. Työnhakijaksi kirjaututaan TE-hallinnon sähköisessä palvelussa, jonka jälkeen TE-palvelujen palveluvalikoima on käytössä. Joidenkin palvelujen osalta ei vaadita työnhakijan statustakaan. TE-palvelujen valikoima sisältää erilaisia työnhaun ja muita työllistymistä edistäviä valmennuksia, työkokeilun, palkkatuen mahdollisuuden sekä työolosuhteiden järjestelytuen.

Vammaista henkilöä usein koskee muutkin kuin TE-hallinnon palvelut. TE-palvelut eivät useinkaan ole riittävät tukemaan vammaista henkilöä, joten tarvitaan myös muita palveluita. Riippuen vammautumisen tapahtuman syystä ja ajankohdasta voi tarvittavia palveluja järjestää joko Kansaneläkelaitos, vakuutusyhtiöt tai työeläkeyhtiöt. Näiden tahojen palveluvalikoimaan kuuluu ammatillinen kuntoutus, joka pitää sisällään työkokeilun, tarvittavia apuvälineitä, koulutusta, valmennusta sekä elinkeinotuen. Kelan kuuluu järjestää tarvittavat tulkkipalvelut kuulo-, kuulonäkö- sekä puhevammaisille henkilöille.

Myös kunnilla on yleinen velvollisuus edistää työllisyyttä alueellaan. Kunnan palveluvalikoimaan kuuluvat työtoiminta, kuntouttava työtoiminta, sosiaalinen kuntoutus sekä työhönvalmennus. Näitä palveluja on kuitenkin hyvin erilailla järjestetty eri puolilla maata. Kunnan velvollisuus on myös järjestää vammaispalvelut, joiden riittävä toteutuminen edesauttaa vammaisen henkilön työelämään osallistumista.

Vammaisjärjestöissä kertyneen kokemuksen perusteella palvelut eivät useinkaan tue toinen toistaan, vaan järjestetään erillisinä palveluina. Eri alojen ammattilaisten osaamisessa on myös puutteita siinä nähdäänkö vammaisen henkilö mahdollisena työntekijänä tai osataanko tukea hänen pyrkimyksiään yrittäjänä.

Vammaisfoorumin kyselyn avovastauksista saamme viitteitä siitä, kuinka hyvin eri palvelut vastaavat ihmisten tarpeisiin, jotta osallisuus työelämään toteutuu.

Tulkkaukspalveluun, kuljetuspalveluun ja henkilökohtaiseen apuun liittyvien ongelmien takia olen joutunut karsimaan paljon asioita elämästäni. Työelämäkin on palvelujärjestelmän ongelmien takia jäänyt sivuun, mutta haluaisin ehdottomasti takaisin työelämään sitten, kun se on taas mahdollista.

Kyselyssä näkyy viitteitä siitä, että jo peruskoulussa voidaan mennä vikaan, jos riittävää erityistä tukea vammaiselle lapselle ei ole järjestetty.

Minua ei otettu kouluun, jos avustaja oli kipeä.

Tukitoimia on ollut vaikea saada kouluun. Erityisentuen kordinaattori sanoi ettei minua varten oikein ole sopivaa koulupaikkaa tarjolla. Kunnalla on vähän resursseja ja luokka on liian suuri.

En ole saanut henkilökohtaista avustajaa kouluun.

Vammaisen opiskelijan kohdalla viranomaiset eivät aina ymmärrä kuinka tärkeää on saada toimivat kuljetuspalvelut. Vammaiselle opiskelijalle merkitystä on vain sillä, että paikalle pääsee, riippumatta siitä mikä taho ne järjestäisi.

En saanut kuljetusta koululle, eli opiskelumatkoja ei myönnetty.

En saanut koulumatkatukea opiskellessani vpl-matkojen vuoksi ja oli vaikeaa löytää esteetön työharjoittelupaikka ja missä olisi hyvä asenne minua kohtaan.

Jokaiselle nuorelle työharjoittelun merkitys työllistymisessä on merkittävä. Vammaisen henkilön kohdalla siinä voi olla muutama lisämuuttuja matkassa, jotka on mahdollista järjestää, jos ymmärrystä ja osaamista on koulutuksen järjestäjällä tai viranomaistaholla.

Olen ollut työharjoittelussa mutta en ole saanut tarpeeksi työhönvalmennusta enkä siten työpaikkaa.

Minulta olisi pitänyt kysyä minne voin mennä harjoitteluun. Pääsin valitsemaan myöhemmin kuin muut jolloin joudun menemään kauas, ja tästä tuli ongelmia sossujen kanssa. Nyt autolliset terveet luokkakaverit ovat lähellä, kun he olisivat ihan hyvin voineet mennä kauaskin, kun taas minulle se on vaikeaa.

Ammatillinen kuntoutus nousee kyselyssä esiin siitä näkökulmasta, että sitä ei joko myönnetä tai ylipäättään joku muu määrittele sen, mihin henkilö olisi kykenevä.

Minulle ei myönnetä eläkettä, mutta ei myöskään ammatillista kuntoutusta Kelan eikä Eläkekassan taholta, koska esim. olin vuosi sitten Kelan ammatillisessa kuntoutuksessa jossa minut todettiin täysin työkyvyttömäksi. Olen siis liian huonokuntoinen ammatilliseen kuntoutukseen, mutta kuitenkin työkykyinen. Tässä on minusta erittäin suuri vääryys ja risti riita. Eikä ammatillinen kuntoutus kuulemma tuo esiin mitään uutta. Miten siis voin olla työkyvytön ja työkykyinen yhtä aikaa?

Eläkeyhtiö epäsi uudelleen koulutuksen koska sairauteni oli etenevä eikä minusta olisi kauaa ollut heidän mielestään tekemään töitä kuitenkaan.

Työkyvyttömyyseläkkeellä olevat törmäävät kannustinloukkuihin, jos toiveena olisi vielä löytää uusi työ uudelleen koulutuksen myötä.

Olen työkyvyttömyyseläkkeellä. Laki sanoo, etten voi saada opintotukea, opintolainaa tai ammatillisena kuntoutuksena koulutusta valitsemassani koulussa ja linjalla.

Vakuutusyhtiö joka minulle korvaukset maksaa, ei ole suostunut tukemaan koulutustani.

Tulkkauspalvelujen ongelmat nousevat esiin kyselyssä.

Jäin työelämästä pois tulkkaukspalvelun ongelmien takia, eikä yhteiskuntamme tehnyt mitään asian korjaamiseksi. Joudun taistelemaan itse epäkohtien korjaamiseksi. Työelämässä olen kokenut syrjintää tulkkauksjärjestelyissä. Kelan suunnalta

Kyselystä nousee esille, se että vastaajista työssäkäyviä kehitysvammaisia on vain 6,5 %, vähiten eri vammaryhmistä (ks. perusraportin taulukko 34). Todellisuudessa palkkatyössä käyvien kehitysvammaisten ihmisten työllisyysprosentti on jopa vähäisempi. Arviolta Suomen 25.000 työikäisestä kehitysvammaisesta ihmisestä noin 500 on palkkatyössä. Työelämän saavutettavuutta parantaisi tuetun työn työhönvalmennuspalvelun laajempi käyttö. Tuetun työn työhönvalmennuksessa työntekijä saa työhönsä työpaikalla ulkopuolisen henkilön (työvalmentajan) tukea yksilöllisen tarpeen mukaan. Toisen ihmisen tarjoama tuki on usein tärkein apuväline ihmiselle, jonka vamma on ymmärrys- ja oppimiskyvyn alueella. Tällä hetkellä palvelua ei ole riittävästi tarjolla, vain suurimmissa kunnissa. Työhönvalmennuksen sijaan ihmisiä ohjataan avotyötoimintaan. Avotyötoiminnan laaja käyttö on myös merkittävä este palkkatyöhön pääsemisessä.

Kehittämisehdotuksia

Kyselyn avovastauksista ilmenee sama haastekenttä, johon vammaisjärjestöt ovat käytännön työssään törmänneet. Vammaisen henkilön palvelut eivät aina lähtökohtaisesti tue työelämään pyrkimistä tai siellä pysymistä. Vammaispalvelujen toimivuudella (kuljetuspalvelut, henkilökohtainen apu) tai tulkkipalveluilla on ratkaisevan tärkeä merkitys siihen, kykeneekö vammaisen henkilö osallistumaan työelämään. Kaikkien palvelujen tulisi toimia toisiaan tukien, esimerkiksi jos vaativasta lääkinnällisestä kuntoutuksesta karsitaan, ei vammaisen henkilön työkyvyn ylläpito välttämättä onnistu.

Vammaisen henkilön ollessa kyseessä, tulisi häntä tukeva palvelupaletti rakentaa kokonaisuudeksi ja työelämään kannustavaksi. Vammaiset työnhakijat tulisi nähdä heti alusta alkaen monialaisen palvelukeskuksen asiakkaina, vaikka olisivat työkyvyttömyyseläkkeellä. Monialaisista palvelukeskuksista löytyy kunnan sosiaali- ja terveystoimi, Kela ja työllisyyspalvelut ja yhteydet vammaispalveluihin voisi olla rakennettavissa.

STM:n ja TEM:n asettamat selvityshenkilöt toteavat, että pitkäaikaistyöttömän asiakkaan palvelutarvetta, työkykyä ja kuntoutustarvetta ei selvitetä nykyään riittävän yksilöllisesti ja monialaisesti, mikä johtaa useiden työttömien jäämisen palveluiden ja etuuksien ulkopuolelle. Työ- ja toimintakykyä sekä työelämäosallisuutta tukevia palveluita tarvitsevat henkilöt pitäisi osata tunnistaa nykyistä paremmin. Samalla olisi arvioitava, kuinka moni pitkäaikaistyöttömistä on todellisuudessa työkyvytön ja väärän etuuden piirissä.

Vammaisen asiakkaan pitää olla aina oikean palvelun piirissä, mikä vaatii jatkuvaa arviointia. Se edellyttää entistä tiiviimpää yhteistyötä eri hallinnonalan toimijoiden kesken. TE-toimistoissa olisi jatkossa oltava nykyistä enemmän henkilöitä, joilla on osaamista vammaisten työllistymisen edistämisessä, esimerkiksi työkykykoordinaattoreita tai työhönvalmentajia. Työmarkkinat eivät ole etuusjärjestelmä tue myöskään riittävästi vammaisten työelämäosallisuutta. Selvityshenkilöt pitävät tärkeänä, että kaikki vammaiset henkilöt voisivat käyttää sekä sosiaalihuollon että TE-hallinnon palveluja rinnakkain. Sosiaali- ja TE-palvelut eivät siis saisi olla toisiaan poissulkevia. Palkkatyön ja sosiaalipalvelun yhdistämistä pitäisi helpottaa. Muutoksia esitetään etenkin kehitysvammaisten avotyötoimintaan, ja työhönvalmentajan henkilökohtaisen tuen lisäämistä sosiaalipalveluihin sekä työnhaun että työsuhteisen työn aikana.

Lähde: Osatyökykyisten reitit työllisyyteen - etuudet, palvelut, tukitoimet: Selvityshenkilöiden raportti.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3997-4>

Esteellisyys ja saavutettavuus opiskelussa ja työelämässä

Oppilaitokset

Lähes kaikki vammaiset ihmiset joutuvat kohtaamaan opiskelussa ja työelämässä esteellisyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia. Kyselyyn vastanneista opiskelijoista yli 75 % olikin viimeisen kahden vuoden aikana kohdannut esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia joskus tai useammin. Esteellisyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät ongelmat ovat moninaisia ja riippuvat yksittäisen vammaisen ihmisen omista tarpeista. Vammaryhmittäin on havaittavissa yhteneväisiä ongelmia. Koska kysymykseen tuli kyselyssä vastata riippumatta siitä oliko vastaaja opiskelija tai ei, on sama kysymys esitetty alle liitettyssä taulukossa niin, että mukana ovat ainoastaan niiden vastaajien vastaukset, jotka ovat ilmoittaneet olevansa opiskelijoita (sen osalta kun kysyttiin esteettömyys- ja saavutettavuusongelmia oppilaitoksessa). Perusraportin taulukot sen sijaan käsittävät kaikkien kyselyyn vastanneiden vastaukset (katso perusraportti taulukko 16 sarake "oppilaitoksissa" ja vammaikohtaiset jakaumat taulukko 49b).

Kuinka usein olet viimeisen kahden vuoden aikana kohdannut esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia oppilaitoksissa. Mukana vain opiskelijoiden vastaukset

	En lainkaan	Joskus	Melko usein	Jatkuvasti	Yhteensä
KAIKKI OPISKELIJAT	28 24.3 %	45 39.1 %	22 19.1 %	20 17.4 %	115 100 %
Aistivamma	0 0.0 %	7 53.8 %	2 15.4 %	4 30.8 %	13 100 %
Muu vamma	0 0.0 %	3 50.0 %	1 16.7 %	2 33.3 %	6 100 %
Fyysinen vamma	5 16.1 %	15 48.4 %	6 19.4 %	5 16.1 %	31 100 %
Neuropsykiatrinen häiriö	11 42.3 %	4 15.4 %	4 15.4 %	7 26.9 %	26 100 %
Kognitiivinen vamma	1 25.0 %	2 50.0 %	1 25.0 %	0 0.0 %	4 100 %
Kehitysvamma	10 31.3 %	14 43.8 %	6 18.8 %	2 6.3 %	32 100 %
Viittomakieli	1 33.3 %	0 0.0 %	2 66.7 %	0 0.0 %	3 100 %

Opiskelupaikkojen esteettömyys pitää aina kartoittaa omatoimisesti, sillä esteellisiä oppilaitoksia riittää.

En päässyt yläasteelle ruotsinkieliseen erityisryhmään integroitumaan siihen perustuen, ettei ole esteetöntä luokkaa tarjolla.

Kaikki aistivammat opiskelijat olivat kohdanneet esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia. Opiskelun merkitystä yksilön merkityksellisen elämän kannalta on vaikeaa yliarvioida. Vammaisten henkilöiden menestyksessä kiinnittyminen työelämään edellyttää opinpolun esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Aistivammat saattavat helposti kokea, etteivät he pysty opiskelemaan täysipainoisesti. Ongelmat liittyvät usein teknisten apuvälineiden toimimattomuuteen tai siihen, ettei niitä käytetä. Oppilaitoksen tiloista saattavat puuttua induktiosilmukat, mikä merkittävästi vaikeuttaa kuulovammaisten opiskelua. Näkövammaisille ongelmia aiheuttavat oppilaitosten saavuttamattomat oppimisolustat tai muut opiskelujen kannalta olennaiset sähköiset palvelut. Näkövammaisen opiskelijan apuvälineet saattavat toimia puutteellisesti. Myös ohjauslistojen puute lisää oppilaitosten esteellisyyttä valkoista keppiä käyttävien näkövammaisten opiskelijoiden näkökulmasta. Koulujen henkilökunnalla ei välttämättä ole osaamista esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvissä asioissa, eivätkä he osaa tunnistaa tilanteita, joissa aistivamman opiskelun ongelmat johtuvat edellä mainituista seikoista.

Ammattikorkeakoulun kampuksella ei ole induktiosilmukoita kuin muutamassa opetustilassa, vaikka lakien ja asetusten mukaan täytyisi olla jokaisessa julkisessa tilassa, jossa on äänentoistojärjestelmä. Joskus en saa selvää opettajan puheesta, ja usein en saa selvää opiskelijakavereiden puheesta luennoilla.

Kouluissa ei mitäänlaista kepillä tunnustettava ohjauslistaa. Se yleensäkin olisi pelastus itsenäisessä liikkumisessa monessakin julkisessa tilassa.

Yli 80 % niistä vastaajista, joilla on fyysinen vamma, oli kohdannut esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia joskus tai useammin. Erityisesti pyörätuolilla liikkuminen koetaan hankalaksi. Pyörätuolia käyttävät vammat joutuvat usein pohtimaan, mitkä oppilaitokset tai toimipisteet ovat esteettömiä ja mitkä eivät, ja tekemään opiskelua koskevia valintoja sen perusteella. Kapeat oviaukot, vanhat rakennukset ja portaikot vaikeuttavat pyörätuolilla liikkumista. Esteelliset oppilaitokset myös heikentävät vammaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia verkostoitua muiden oppilaitoksissa opiskelevien kanssa.

Esimerkiksi koulussani on kyllä esteettömiä sisäänkäyntejä mutta niitä voi käyttää vain lumettomaan aikaan ja vain hakemalla avaimen eri rakennuksesta (eri puolelta kampusaluetta) tiettyyn päivystysaikaan. Asiasta ei tiedoteta mitenkään, vaan vasta monelle ihmiselle soittamalla löytyy tieto, miten tilaan pääsee.

Opiskelupaikkojen esteettömyys vaikutti suuresti mihin voin hakea opiskelemaan.

Kouluun ei pääse apuvälineillä kynnysten, ovien, ahtaitten hissien vuoksi eikä koulua kiinnosta asia.

Esteellinen oppilaitos, jolla ei ole haluakaan tulla esteettömäksi.

Vammainen henkilö tarvitsee usein opinnoissaan apuvälineitä, joita myöntävät useat yhteiskunnan sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavat tahot, kuten esimerkiksi Kela, keskussairaalat ja terveyskeskukset. Vammaisen opiskelijan kannalta juuri toimivat, ajanmukaiset, ehjät ja juuri itselle sovitettut apuvälineet tekevät opiskelusta saavutettavaa ja esteetöntä. Vastavuoroisesti pieneltäkin vaikuttavat ongelmat omien apuvälineiden kanssa saattavat vaikuttaa merkittäväällä tavalla kielteisesti opiskelun saavutettavuuteen.

Työpaikat

Vaikka esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia esiintyy kyselyn perusteella enemmän oppilaitoksissa kuin työpaikoilla, myös työelämässä vammaiset ihmiset joutuvat kohtaamaan esteettömyys- ja saavutettavuusongelmia. Koska kysymykseen tuli kyselyssä vastata riippumatta siitä, oliko vastaaja työelämässä tai ei, on sama kysymys esitetty alle liitettyssä taulukossa niin, että mukana ovat ainoastaan niiden vastaajien vastaukset, jotka ovat ilmoittaneet olevansa työssä (sen osalta kun kysyttiin esteettömyys- ja saavutettavuusongelmia työpaikalla). Perusraportin taulukot sen sijaan käsittävät kaikkien kyselyyn vastanneiden vastaukset (ks. perusraportti taulukko 16 sarake "työpaikalla" ja vammakohtaiset jakaumat taulukko 49c).

Työpaikoilla yli puolet vammaisista työssäkäyvistä ihmisistä oli viimeisen kahden vuoden aikana joutunut joskus tai useammin kamppailemaan esteettömyyden ja saavutettavuuden tai niiden puutteiden kanssa. Aistivammaisista ja viittomakielisistä yli 80 % on joskus tai useammin joutunut työpaikoilla kohtaamaan esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia.

Kuinka usein olet viimeisen kahden vuoden aikana kohdannut esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ongelmia työpaikalla; mukana vain työssäkäyvien vastaukset

	En lainkaan	Joskus	Melko usein	Jatkuvasti	Yhteensä
KAIKKI TYÖSSÄKÄYVÄT	94 40.2 %	80 34.2 %	34 14.5 %	26 11.1 %	234 100 %
Aistivamma	9 20.9 %	21 48.8 %	10 23.3 %	3 7.0 %	43 100 %
Muu vamma	17 41.5 %	9 22.0 %	5 12.2 %	10 24.4 %	41 100 %
Fyysinen vamma	31 38.8 %	25 31.3 %	14 17.5 %	10 12.5 %	80 100 %
Neuropsykiatrinen häiriö	13 72.2 %	4 22.2 %	0 0.0 %	1 5.6 %	18 100 %
Kognitiivinen vamma	9 56.3 %	6 37.5 %	0 0.0 %	1 6.3 %	16 100 %
Kehitysvamma	10 76.9 %	1 7.7 %	2 15.4 %	0 0.0 %	13 100 %
Viittomakieli	5 21.7 %	14 60.9 %	3 13.0 %	1 4.3 %	23 100 %

Työpaikkojen esteellisyys ja saavuttamattomuus ovat tekijöitä, jotka vaikeuttavat vammaisten ihmisten työntekoa usealla eri tavalla. Työnantaja saattaa työnhaussa käyttää kanavia, jotka esimerkiksi näkövammaiselle apuvälinekäyttäjälle ovat saavuttamattomia. Työnhaussa käytettävät sähköiset lomakkeet saattavat myös olla saavuttamattomia. Kaikille avoimia rekrytointitilaisuuksia saatetaan järjestää tiloissa, joihin pyörätuolilla kulku on hankalaa, vaivalloista tai mahdotonta.

Iso osa työelämää tapahtuu esteellisessä ympäristössä ja se vaikeuttaa vammaisen palveluyrittäjän elämää.

Esteettömyysasioita ei otettu huomioon työpaikan remontissa, koska ne koettiin hintansa takia kohtuuttomiksi

Työpaikan muuton ja muutostöitten jälkeen sinne on nykyään hyvin vaikeata päästä esteettömästi. On kahdet portaat (muuten on pakko kävellä pitkän kiertomatkan) eikä autolle ole yhtäkään invapaikkaa lähellä ulko-ovea.

Arbetsplatsen är svårtillgänglig med trappor och lång väg till invalidparkeringen. Jag har flera gånger påtalat detta, men de vägrar ändra på något.

Työelämän ja opiskelun saavutettavuuden ja esteettömyyden ongelmat muistuttavat monella tapaa toisiaan. Rakennetun ympäristön esteellisyys vaikeuttaa vammaisten työllistymistä ja työntekoa. Esteellisyys vaikuttaa myös työkykyyn ja työssä jaksamiseen. Työnteko tiloissa, joiden esteellisyydessä on puutteita, on kuormittavaa. Työasennot saattavat olla epäergonomia tai neuvottelu-, sosiaali- tai muihin tiloihin kulku vaivalloista. Rakennetun ympäristön esteellisyys ja puutteellinen saavutettavuus saattavat johtaa myös työyhteisön ulkopuolelle jäämiseen, mikäli työyhteisön retket, kehittämispäivät tai epäviralliset illanvietot tapahtuvat tiloissa tai ympäristössä, joihin vammaisen ei ole mahdollista kohtuudella päästä tai joissa hänen on vaikea olla. Työyhteisön ulkopuolelle jääminen vaikeuttaa työyhteisössä toimimista ja siellä verkostoitumista ja näin ollen usein vaikuttaa kielteisesti työuralla etenemiseen.

Työpaikallamme tehtiin iso remontti. Esteettömyyskartoitus pyydettiin, mutta sitä ei noudatettu lattiamateriaalin suhteen muuta kuin omalla työalueellani. Minulle siis syntyi mielikuva siitä, että "yhteisölliselle toimistollemme" riittää se, että minä saan pyöriä omalla työpisteelläni, sillä välin kun muut pääsevät kulkemaan helposti työpaikassamme. Tämäkö on yhdenvertaisuutta? Olen pettynyt.

Työpaikan wc-tiloissa ei ole apukaiteita eikä inva wc-tilaa. Tilat sijaitsevat kahdessa kerroksessa. Hissin käyttö on mahdollista, mutta se edellyttää siirtymistä manuaalisesti avattavista ovista hissiaulaan.

Työpaikallani esteettömyysratkaisut jäivät kustannusten varjoon kun kaikki tilat remontoitiin.

Puutteet saavutettavuudessa ja esteettömyydessä tekevät vammaisten ihmisten työllistymisestä vaikeampaa ja madaltavat vammaisten työllisyysastetta. Esimerkiksi näkövammaiset joutuvat työpaikoilla usein kamppailemaan oman työn kannalta oleellisten sähköisten järjestelmien kanssa. Edellä mainitut työpaikan sähköiset järjestelmät saattavat olla saavutettavuudeltaan heikkoja, niiden käyttö voi olla vammaiselle hidasta ja vaivalloista tai ne eivät sovi yhteen käytettyjen apuvälineiden kanssa. Ongelmat apuvälineiden kanssa vievät aikaa, eikä työnantajilla tai työterveyshuollon toimijoille useinkaan ole asiantuntemusta auttaa vammaista ihmistä hänen työkykynsä ja työnsä kannalta olennaisten apuvälineiden kanssa. Esimerkiksi näkövammaisen apuvälineet työhön myöntää yleensä Kela, jonka kanssa toimiminen koetaan joustamattomaksi ja hitaaksi.

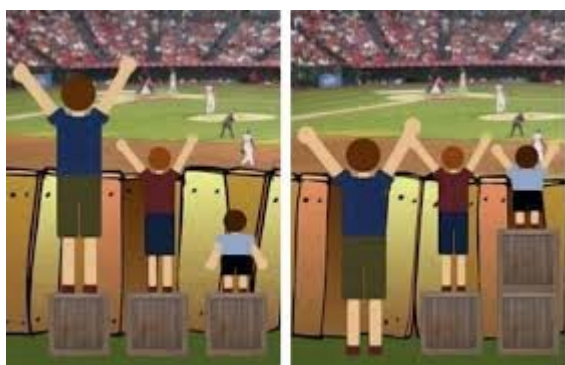
Jatkuva esteellisyys ja saavutettavuuden kanssa kamppailu on kuluttavaa ja kuormittavaa. Se tekee työnteosta raskasta ja saattaa johtaa sairauspoissaoloihin tai työssä uupumiseen.

Parannettavaa

Esteettömyyttä ja saavutettavuutta niin työpaikoilla kuin oppilaitoksissa tulisi kehittää. Liikuttaessa yksittäisen vammaisen henkilön tasolla, niin saavutettavuuden kuin esteettömyyden ratkaisujenkin tulisi aina olla yksilöllisiä ja niiden suunnittelun tulisi lähteä vammaisen henkilön tarpeista. Rakennetun ympäristön esteettömyyttä yleisellä tasolla tulisi kehittää. Sähköisten työskentely- ja oppimisympäristöjen saavutettavuutta tulisi kehittää. Apuvälineiden nopeita huolto- ja korjaustarpeita vastaamaan tulisi kehittää järjestelmä. Oppilaitoksia, työnantajia ja työterveyshuoltoja tulisi informoida paremmin kohtuullisista mukautuksista, esteettömyydestä ja saavutettavuudesta.

Yhdenvertaisuus työelämässä / työryhmän teesit

1. Yhdenvertainen kohtelu tarkoittaa eri henkilöille huomattavan erilaisia asioita ja paras asiantuntija on aina vammainen ihminen itse ja häntä tulisikin aina kuulla.
2. Työnantajat ja oppilaitokset jättävät käyttämättä keinoja yhdenvertaisuuden parantamiseksi, vaikka monet keinot eivät aiheuttaisi merkittävästi ylimääräistä vaivaa tai kustannuksia.
3. Yhdenvertaisuuden merkityksen ymmärtäminen työpaikoilla ja oppilaitoksissa on avainasemassa. yhdenvertaisuus ei ole tasapäistämistä. Samanlainen kohtelu kaikille ei ole yhdenvertaisuutta, päinvastoin se voi olla erittäin syrjivää.

Kuvailutulkkaus kuvasta: Kuvassa 1 kolme eripituista ihmistä seisoo aidan takana samankorkuisten laatikkojen päällä katsomassa pesispeliä. Pisin ja keskimittainen näkevät aidan yli, mutta lyhyin ihminen ei näe. Kun samat kolme laatikkoa jaetaan niin että lyhimmän jalkojen alla on kaksi laatikkoa ja keskimittaisen alla yksi, niin kaikkien päät ovat samalla korkeudella ja kaikki näkevät aidan yli.

4. Yksittäistapauksissa yksittäiselle henkilölle tehtävistä kohtuullisista mukautuksista pitäisi olla enemmän tietoa vammaisilla, työnantajilla ja viranomaisilla, jotta niiden pyytämistä ei koettaisi liian hankalaksi

Vammaiset ja köyhyys

Perusraportin taulukoista tähän teemaan liittyvät taulukot 17 ja 18 (suorat jakaumat) sekä vamma ryhmittaiset jakaumat taulukot 50 sekä 51 a-l. Lisäksi työryhmällä oli käytettävissään köyhyyskysymyksen kanssa ristiinajetut taulukot perusmuuttujista ikä ja työelämästatus / toimeentulomuoto (ks. nämä taulukot alla)

Kyselyn vastanneista vammaisista köyhyyttä oli kokenut noin 54 % (ks. perusraportin taulukko 17). Koko väestössä on Suomen köyhyysraportin mukaan köyhyydessä eläviä 11,5 %.

Ikä ja köyhyyden kokeminen

Oletko kokenut köyhyyttä?	En	Kyllä	Yhteensä
Alle 25 v	88 59.5 %	60 40.5 %	148 100 %
25-44 v	195 41.1 %	279 58.9 %	474 100 %
45-64 v	256 43.5 %	333 56.5 %	589 100 %
65 v tai vanhempi	126 55.5 %	101 44.5 %	227 100 %
KAIKKI	665 46.2 %	773 53.8 %	1438 100 %

Lähes 60 % vammaisista työikäisistä (25–64-vuotiaat) oli kahden viimeisen vuoden aikana kokenut köyhyyttä. Mikä on huolestuttavaa, sillä työikäisenä valtaväestö elää yleensä taloudellisesti turvattua aikaa.

Työelämästatus ja köyhyyden kokeminen

Oletko kokenut köyhyyttä?	En	Kyllä	Yhteensä
Työssä	131 59.0 %	91 41.0 %	222 100 %
Opiskelija	60 59.4 %	41 40.6 %	101 100 %
Eläke	329 46.7 %	375 53.3 %	704 100 %
Osa-aikaeläke, kuntoutusraha, kuntoutustuki	99 41.4 %	140 58.6 %	239 100 %
Perhevapaa, sairausloma	12 27.3 %	32 72.7 %	44 100 %
Työtön	20 20.6 %	77 79.4 %	197 100 %
Muu	14 45.2 %	17 54.8 %	31 100 %
KAIKKI	665 46.2 %	773 53.8 %	1438 100 %

Toimeentulomuoto ja köyhyyden kokeminen

Oletko kokenut köyhyyttä?	En	Kyllä	Yhteensä
Eläke ja opiskelu	19 38.8 %	30 61.2 %	49 100 %
Eläke ja palkkatyö	62 51.7 %	58 48.3 %	120 100 %
Kuntoutusraha	4 36.4 %	7 63.6 %	11 100 %
Kuntoutustuki	5 13.9 %	31 86.1 %	36 100 %

Vammaisten köyhyys ei koske ainoastaan tukien varassa eläviä vammaisia vaan myös työssäkäyviä (sis. työsuhteessa olevat ja yrittäjät), joista jopa 41 % kertoi kokeneensa köyhyyttä. Kun työssä olevista eroteltiin vielä yrittäjät, huomattiin että vammaiset ihmiset jotka toimivat yrittäjinä ovat vielä työsuhteisia huonommassa asemassa, jopa 51 % yrittäjistä oli kokenut köyhyyttä. Vammaiset ihmiset työllistyvät koko väestöä useammin osa-aikaisesti ja pätkätoihin. Myös vammaisuuden perusteella maksettavien tukien ja palkkatulon yhteensovittaminen on hankalaa ja aiheuttaa kannustinloukkua, kuten tässäkin raportissa on aiemmin todettu.

Vammaisfoorumin kyselyssä eniten köyhyyttä olivat kokeneet kuntoutustuen saajat (86,1 %), työttömät (79,4 %), sairauspäivärahan saajat (72,7 %), kuntoutusrahan saajat (63,6 %) ja eläkkeellä opiskelevat (61,2 %). Kuitenkin ansiotyötä tekevistä eläkeläisistäkin köyhyyttä oli kokenut 48,3 % ja työssä käyvistäkin 41 %, mikä toisaalta osoittaa että sosiaaliturvan ja tulojen yhteensovittaminen on vaikeaa ja toisaalta ettei työkään tarjoa vammaiselle läheskään aina riittävää toimeentuloa.

Kyselyssä selvitettiin myös, mitkä asiat ovat vaarantuneet köyhyyden vuoksi (ks. perusraportin taulukko 18). Huolestuttavaa on, että 30 % vastanneista kertoi terveydenhuollon ja välttämättömien lääkkeiden saannin vaarantuneen. Eniten eli 42 %:lla vastaajista vaarantui vapaa-ajan vietto.

Kyselyn avoimista vastauksista nousivat esiin mm. ihmissuhteiden väheneminen köyhyyden vuoksi, sillä ei ole enää vara osallistua kavereiden kanssa samoihin menoihin. Lisäksi liikkumisen hankaluus ja kalleus vaikeuttaa osallisuutta ja eristää. Terveydenhuollon osalta erityisesti sisäilmasairaat kokivat, etteivät saa hoitoa julkiselta puolelta eikä toisaalta ole varaa mennä yksityiselle, joten jäätin ilman sopivaa hoitoa.

Menetin ihmissuhteet kun eivät ymmärtäneet kun en koskaan pysty tekemään mitään eikä enää pyydetty edes porukkalahjoihin mukaan joka vienyt sitten ihmissuhteet, elämänilon, mahdollisuuden liikkua, matkustaa, harrastaa, käydä lääkärissä kun perusterveydenhuolto ei toimi.

Köyhyys on tässä tutkimuksessa subjektiivista, itse koettua köyhyyttä. Professori Juho Saari pohtii kirjassaan "Huono-osaiset" millaisia ovat elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Euroopan unionin komissio on listannut viisi tapaa määritellä köyhyys. Ne ovat 1) sosiaalisen osallistumisen estävä köyhyys, 2) tietyn tulorajan alle jäävät tulot, 3) alhainen sosiaalinen status, 4) etuus- tai hyväntekeväisyysriippuvuus ja 5) elintasoköyhyys, jolloin henkilö ei voi tyydyttää perustarpeitaan. Nämä kaikki viisi dimensiota näyttävät olevan läsnä vammaisten köyhyydessä.

Esimerkkilaskelma kuvitteellisesta yksin asuvasta pelkällä kansaneläkkeellä ja takuueläkkeellä elävästä ihmisestä, joka saa alinta hoitotukea. Tilanne vuoden alkupuolelta, jolloin maksukatot eivät ole täyttyneet. Veroprosentti on tässä tuloluokassa nolla.

Kansaneläke	628,85 €/kk
Takuueläke	155,67 €/kk
Hoitotuki	70,52 €/kk
yht.	855,04 €/kk

Käytettävissä olevat tulot vuokran jälkeen per kk:

	Keskisuuri kaupunki= Imatra	Suuri kaupunki = Helsinki
Vuokra	- 500 €	- 750 €
Vesimaksu	- 20 €	- 20 €
Asumistuki	380,98 €	519,75 €
jää	706,77 €	604,79 €

Oletettu lääkärissä käynti, josta lähete keskussairaalaan:

	Imatra	Helsinki
Terveyskeskus	- 16,40 €	- 0,00 €
Matkojen omavastuut n.	- 20,00 € (Kelataksi)	- 20,00 €
Poliklinikkamaksu	- 41,20 € (Lappeenranta)	- 37,20 €
Matkojen omavastuut	- 50,00 € (Kelataksi)	- 30,00 €
jää	579,17 €	517,59 €

Näistä summista on maksettava ruoka, puhelin, vaatteet, lääkkeet, sähkö, vakuutukset ym.

Jos henkilö ei saa hoitotukea, kuukauden käytettävissä oleva raha on 509,18 € (Imatra) 447,07 € (Helsinki). Jos hän hakee hoitotukea, maksettavaksi tulee lisäksi c-lausunto 50,80 € (Eksotessa) tai 48,50 € (Helsingissä). **Kuukaudessa elämiseen jää 458,38 € (Imatra) ja 398,57 € (Helsinki).**

Usein nämä ihmiset elävät juuri toimeentulotuen rajoilla, usein ylijäämää jää muutama kymppi. Eikä vain ole voimavaroja lähteä joka kuukausi hakemaan toimeentulotukea, jos jossain kuussa jotain maksettavaa jäisikin.

Taloudellisesti kaikkein heikoimmassa asemassa ovat vammaiset ihmiset, jotka joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen, mutta eivät ole syystä tai toisesta oikeutettuja vammaisetuksiin. Heidän nousunsa köyhyydestä on tehty äärimmäisen hankalaksi, sillä vammaistukea lukuun ottamatta kaikki muu tulo leikkaa välittömästi tukea ja vaikutus toimeentuloon on täten usein plus miinus nolla, ellei henkilö pysty työllistymään koko-aikatyöhön.

Suhteellisella köyhyydellä tarkoitetaan yksilön tai ryhmän selkeää huono-osaisuutta verrattuna muun väestön keskimääräiseen elintasoon tai elintapaan. Suhteellisessa köyhyydessä elävät joutuvat kamppailemaan elääkseen normaalia elämää ja pystyäkseen osallistumaan yhteiskunnan taloudellisiin, sosiaalisiin ja kulttuurisiin toimintoihin.

Euroopassa köyhyysrajana käytetään yleisesti pienituloisuuteen perustuvaa määritelmää, mikä on 60 prosenttia kotitalouksien käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Suomessa pienituloisuuden raja oli vuonna 2017 yhden hengen taloudessa noin 1.230 euroa kuukaudessa. Eli kun kotitaloudella on käytettävissään alle 60 % väestön keskimääräisestä käytettävissä olevasta tulosta, se on määritelmällisesti köyhä. Suhteellinen köyhyys vaihtelee näin maittain. <http://www.eapn.fi/koyhyys/mita-on-koyhyys/> Suomessa pelkällä kansaneläkkeellä ja takuueläkkeellä elävät ovat siis koko elämänsä ajan köyhiä, elleivät pääse kiinni työelämään ja hankkimaan tuloja ja työeläkettä.

Vammaiset ihmiset joutuvat usein tinkimään monelle ihmiselle normaaleista arkipäivään kuuluvista asioista: terveellisestä ruuasta, harrastamisesta, ystävien tapaamisesta. Tutkimukseen vastanneista 42,1 % koki vapaa-ajan, 35,3 % terveellisen ruuan ja 33,2 % liikkumisen kodin ulkopuolella vaarantuneen köyhyyden takia (ks. perusraportin taulukko 18).

Tutkimuksissa on etsitty köyhyyteen ja huono-osaisuuteen johtaneita tekijöitä. Sosiaalinen tausta mainitaan usein. Vammaisten kohdalla ei ole todistettu, että vammaisten tausta poikkeaisi jotenkin muun väestön taustasta. Perinnöllisiä sairauksia lukuun ottamatta vammaisuus ei periydy. Asunnottomuus on yksi huono-osaisuudelle tyypillinen piirre. Nyt tehdyn kyselyn mukaan vastanneet henkilöt eivät kertoneet asunnottomuudesta. Lähes puolet vammaisista asui yksin ja yli puolet yhdessä jonkun kanssa tai yhteisössä. Alhainen koulutustausta on yleisesti yhteydessä köyhyyteen. Kyselyssä ei tätä kartoitettu. Kokemukset ja tiedot eri vammaisjärjestöistä ovat tässä kohdassa ristiriitaisia. Toisten vammaryhmien koulutustaso ei poikkea koko väestön tasosta, toisten poikkeaa. Esimerkiksi näkövammaisten koulutustaso on alhaisempi kuin koko väestöllä. Köyhyyteen ja huono-osaisuuteen liittyy joko aiheuttajana tai seurauksena yleensä epäterveet elämäntavat. Raporttimme ei tuonut esiin mitään mikä viittaisi vammaisten terveyskäyttäytymisen poikkeavan muun väestön tasosta.

Positiivinen havainto on, että vammaiset eivät täytä huono-osaisuuden kriteerejä. Kun koulutus jää vähäiseksi ja työtaidot hiipuvat, ei työhalukkuuskaan ole kovin korkealla. Vammaisjärjestöjen mukaan vammaiset haluaisivat olla osa työvoimaa kun vain pääsisivät työmarkkinoille heille sopiviin ja tarvittaessa sovitettuihin työtehtäviin. Työelämään osallistumisen myötä tuleva sosiaalinen pääoma on vaikea korvata. Sosiaalisia taitoja tarvitaan sekä työnhaussa että työelämässä. Hyväkään koulutus ei valitettavasti näytä lisäävän merkittävästi vammaisten työllisyyttä ja toimeentuloa. Esimerkiksi Suomen autismikirjon

yhdistyksen kartoituksessa kaikilla vastaajilla oli vähintään toisen asteen tutkinto ja yli 20 %:lla ylempi korkeakoulututkinto, mutta kokoaikatyötä vastaajista teki vain 16,7 % (ja osa-aikatyötä saman verran). Työkään ei aina ole koulutustasoa vastaavaa, eikä takaa riittävää toimeentuloa, sillä puolet vastaajista oli työssä ollessaankin joutunut turvautumaan sosiaalisiin tulonsiirtoihin tai läheisiltä saatuun taloudelliseen tukeen. Työ ei siis ole vammaisille läheskään aina tae taloudellisesta riippumattomuudesta.

Kyselyn mukaan epäasiallista kohtelua vammansa tai sairautensa vuoksi koki terveydenhuollossa 42,1 % (ks. perusraportin taulukko 12 rivi "terveydenhuolto"). Juuri sieltä pitäisi saada pohja ja eväät tulevaisuuden rakentamiseen. Jos sekin on horjuva, niin kuinka edes tähdätä työmarkkinoille ja rakentaa mielekästä elämää. Köyhyyden kokeminen oli suurinta ryhmissä, joissa ei välttämättä ole selkeää diagnoosia vammalle / sairaudelle: neuropsykiatrinen vamma, kognitiivinen vamma ja ryhmä muu (sisältää esim. sisäilmasta sairastuneet). Näissä ryhmissä yli 40 % koki mm. terveydenhuollon vaarantuneen köyhyyden takia.

Kyselyn perusteella vammaisten köyhyys on seurausta muiden ihmisten nurjasta, epäluuloisesta ja tietämättömyydestä suhtautumisesta vammaisiin ja pitkäaikaissairaisiin. Ei ymmärretä käsiteparien terveys ja sairaus sekä vammaisuus ja vammattomuus yhteyttä. Suurin osa väestöstä sairastuttuaan paranee ja palaa työkykyisten ja vammattomien joukkoon. Vain osalla sairaus tai vammautuminen aiheuttaa pysyvän puutoksen johonkin toimintaan. He ovat kuitenkin terveitä mutta vammaisia. Liian usein vammaisiin liitetään epäterveitä ominaisuuksia. Sokeille huudetaan, koska jos päässä on vikaa, on varmaan kuulokin heikko.

Nämä nurjat asenteet kulminoituvat koulutukseen ja työhön haettaessa. Kukapa ottaisi töihin sairaan ihmisen. Osittain työkykyisen käsite on harhaanjohtava. Vammaiset ovat täysin työkykyisiä silloin kun he ovat saaneet työtehtävään oikean koulutuksen ja työ sopii heille. Sydänsairas voi hyvin tehdä toimistotöitä mutta hänestä ei ole kaivoksiin tai muihin fyysisesti raskaisiin tehtäviin.

Syrjäytyminen työelämästä leimaa yksilöä monin tavoin. Meidän yhteiskuntamme yksi kantavia normeja on työntekeä. 'Joka ei työtä tee, ei hänen pidä leipääkään syödä'. Yhteiskunnallinen arvostus nousee työnteosta. Toisaalta olemme hyvin arkoja ja tarkkoja kun havaitsemme eriarvoisuutta. Siksi pitäisi vammaisetuudet termi korvata sanalla vammaiskorvaukset. Ei ole mikään etuoikeus olla vammainen ja saada vammaisetuutta. Ei ole etuoikeus olla huonotuloinen ja sen perusteella saada asumistukea. Vammaisetuudet ovat korvausta vammaisuuden tai pitkäaikaissairaudesta aiheuttamista ylimääräisistä vaikeuksista ja kustannuksista. Asumistuki on korvausta pienten tulojen aiheuttamasta asumisen vaikeudesta. Sanoilla on hurjan suuri merkitys. Älkäämme lisätäkö vammaisiin kohdistuvia ennakolluuloja suostumalla epäasiallisten ja harhaanjohtavien termien käyttöön.

Vammaisfoorumin kyselyn avoimia vastauksia köyhyydestä

Ihmisuhteet

ERAKOITUNUT TILANTEEN VUOKSI ja ihmisuhteet kariutuneet vaikeuksiin ja köyhyyteen ja loputtomiin ongelmiin jotka samoista asioista oleva "noidankehä", kun aina voi huonosti lähinnä tästä ahdingosta johtuen ja omat "uutiset" on pelkkiä ongelmia ja taistelua suuntaan ja toiseen.

Asuminen

Ei ole muuta elämää kun se eloon jääminen, säästöt menee asumiseen

Asun äitini kanssa, yksin en pystyisi taloudellisesti asumaan

Jollei jokin ihme lähiaikoina tapahdu, ja jollei pian löydy uutta asuntoa, jossa vesi mieluiten sisältyy vuokraan, joutuu asumaan asunnossa, jossa on vesimittari, tekee sekin köyhäksi, että

joutuu jopa maksamaan tuhansien eurojen vesitasauskaskuja, kun ilmeisesti ei saa näihin Kelalta toimeentulotukea!

Liikkuminen

Auton ylläpitoon ei ole varaa

Kodin ulkopuolinen liikkuminen rajoittuu koska en pysty juurikaan käyttämään julkista liikennettä, varsinkaan yksin. Vammaispalvelun taksikortin liikkumisalue on hyvin rajoitettu, en pysty maksamaan taksia itse sen ulkopuolelle.

LIKKUMINEN edes perusasioille ja hoitoihinkin jäänyt usein pois

Lapsen hyvinvointi

Lapsen hyvinvointi. Minulla ei ole varaa hankkia meille edes kunnon sänkyjä homeasuntoon menetettyjen tilalle

Muun muassa lapseni hyvinvointi

Köyhyys on myös vaikuttanut lasten harrastuksiin ja perusturvaan. Kumulatiiviset moninkertaiset vaikutukset

Sisäilmasairaudet

Menetin aivan kaikki tulot sairauden takia, koska minulle ei ole osoittanut altistettontä työpaikkaa. Saan 0€/kk. En tiedä mistä hakisin apua, kun kukaan ei osaa neuvoa. Kuulin, että sisäilmasta sairastuneita on kielletty auttamasta.

Esim. homesairaudessa olis hyödyllistä ottaa kilpirauhaskoe. Yksityisellä puolella pitäisi tämä tehdä, koska terveyskeskus ei hoida homesairaita.

Terveydenhoito

Ei ole varaa ostaa uusia silmälasia jotka tarvitsin kun olen likinäköinen

Jos olisi rahaa, maksaisin kuntoutusjakson itse ja riitauttaisin Kelan päätöksen

En pysty käyttämään kun julkista terv. huoltoa kustannussyistä. En pysty ostamaan kuin Kela-korvauksen piirissä olevia lääkkeitä koska ne kerryttävät lääkekattoa.

Julkinen terveydenhoito on erittäin huonoa, suppeaa ja vaikeasti saatavaa asuinkunnassani.

Hyviä lääkevaihtoehtoja ei pysty käyttämään niiden kovan hinnan takia, ja siksi että ne eivät kuulu kela-korvausten piiriin, eikä kerrytä lääkekattoa

Mielenterveys, rahattomuus tuo jatkuvaa stressiä ja pahentaa oireita

Julkinen terveydenhuolto ei tunnusta terveysongelmiani, eikä minulla ole varaa yksityisiin lääkäreihin.

Taloudellinen tilanne

Mieheni elättää minua, koska omat < 600€:n tuloilla ei elätetä itseään.

Kaikki asiat olivat huonolla tolalla, ennen kuin sisko tuli apuun. Sosiaalihenkilö yritti haitata todella kovasti vammaisoikeuksien saannissa

Yhteiskunta kieltäytyi kouluttamasta uuteen ammattiin

Rahan menoa pitää valvoa

Vammauduttuani en ole saanut ansioonsidottua eläkettä. Oikeusturva ei toteutunut.

Hyvin lähellä henkilökohtaista konkurssia ennen ja jälkeen eläkkeelle jäämisen.. Osan eläkkeestä menetin koska en enää ollut pystynyt sairastumisen takia yhtenä vuonna maksamaan täyttä hankkimaani yrittäjäeläkettä.

Kyllähän rahattomuus/köyhyys rapauttaa ns. normi- ihmisenkin ilman vammaakin saati sitten sairaana ja toimintarajoitteisena osallistuminen yhteiskuntaan.

Kun elää siinä rajalla, että ei vielä saa toimentulotukea, niin on tosi vaikea tulla rahallisesti toimeen. Varsinkin kun perheessä on kaksi säännöllistä lääkitystä käyttävää pitkäaikaissairasta ja minä olen yksinhuoltaja.

Olisi kiva osallistua enemmän vapaa-ajan aktiviteetteihin ja ystävien kanssa tapaamisiin, mutta tällä budjetilla ei siihen jää rahaa.

Vaatteet ostetaan kirpparilta.

Lääkkeitä joutuu ostamaan kk kerrallaan, kun ei ole rahaa ostaa 3 kk:n satsia.

Minimitulot joista olen joutunut käyttämään noin 50-60 % pakotettuna oikeusturva asioiden selvittämiseen - koska jos minä en teen mitään niin ei sitä tee kukaan muukaan ja ainoa joka silloin menettää lain edellyttämän korvattavuuden olen minä.

Elän jatkuvasti veitsen terällä koska Suomen valtio ryöstää vammaisia.

Laadukas tarpeellinen ruoka on kallista, jne jne, KAIKKI MAKSAA ja olen joutunut myymään tavaroita omiin kuntoutuksiin ja elämään todellisessa ahdingossa

Maksullisia harrastuksia ei voi käyttää.

Psyykkistä oireilua ihan kohtuuttomissa talousahdingossa

Liian alhaiset vammaistuet aiheuttavat köyhyyttä joten en kykene panostamaan haluamallani tavalla terveelliseen ruokaan, ehjiin vaatteisiin, osa harrastuksista on jäänyt välistä, en pääse tapaamaan ystäviä ja/tai perhettä riittävästi (taksimatkojen riittämättömyys, juna- ja lentomatkojen hinta) joten olen huomannut alkavani syrjäytymään.

Tuntuu että meistä on tehty ihmisryhmä joka vain kuluttaa eikä tuota ja meiltä säästetään kaikesta mahdollisesta ja normaalin elämän viettäminen alkaa olla vaikeaa

Tilanne on järkyttävä! - tänäänkin joudun miettimään, että ostanko lääkkeitä vai ruokaa.

Ihan p^*^*^aa. Rahat aina loppu ja lääkkeitä ei aina saa. Mulla ainaki elämä on yhtä taistelua päivästä toiseen. Ja usein ollaan nälässä.*